

Tadžikų politinių migrantų bendruomenės dinamika Lietuvoje: migracijos tinklų perspektyva*

Viktorija Pavydytė

Vilniaus universitetas

El. paštas pavydyteviktorija@gmail.com

Kristina Garalytė

Vilniaus universitetas

El. paštas kristina.garalyte@fsf.vu.lt

Fabio Belafatti

Vilniaus universitetas, Groningeno universitetas (Nyderlandai)

El. paštas fabio.belafatti@fsf.vu.lt

Santrauka. Šiame straipsnyje tiriama Tadžikistano politinių migrantų bendruomenės dinamika Lietuvoje, remiantis jų pačių patirtimis ir perspektyvomis. Tyrimas buvo vykdytas 2024 m. kovo–balandžio mėnesiais. Jo metu atlikta 12 pusiau struktūruotų interviu: 8 su tadžikų kilmės migrantais, Lietuvoje gavusiais prieglobstį dėl politinio persekiojimo kilmės šalyje, ir 4 su nevyriausybių organizacijų atstovais: teisininkais ir socialiniais darbuotojais, dirbančiais su šia grupe. Kalbėdami apie savo patirtis Lietuvoje, tyrimo dalyviai ypatingą dėmesį skyrė bendruomenės vaidmeniui. Todėl straipsnyje koncentruojamasi į vidinę tadžikų politinių migrantų bendruomenės dinamiką – ji nagrinėjama iš migracijos tinklų teorinės perspektyvos. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad Tadžikistano politinių

* Šis straipsnis yra parengtas Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Azijos ir transkultūrinių studijų instituto Šiuolaikinės Azijos studijų programos absolventės Viktorijos Pavydytės magistrantūros darbo „Tadžikistano politiniai migrantai ir jų migracijos ir integracijos patirtys Lietuvoje“ pagrindu. Darbas buvo apgintas 2024 m. Darbo vadovė – doc. dr. Kristina Garalytė, konsultantas – jaun. asist. Fabio Belafatti.

migrantų atveju migracijos tinklai atlieka svarbų vaidmenį skirtinguose migracijos ir įsikūrimo etapuose. Bendruomenė veikia kaip vienas iš „traukos“ veiksmų, palengvinančių atvykimą į Lietuvą ir integraciją mūsų šalyje. Tačiau kartu išryškėja, kad palaikant migracijos tinklus – bendraujant su Tadžikistane likusiais šeimos nariais ar kuriant ryšius su Tadžikistano ekonominiais migrantais Lietuvoje, – politiniams migrantams kyla įvairių rizikų ir grėsmių, susijusių su jų politine tapatybe. Migracijos tinklams plečiantis ekonominiais migrantais ir stiprėjant jų ryšiams su kilmės šalimi, migracijos tinklai iš paramos struktūros transformuojasi į potencialios grėsmės erdvę, o dėl to politinių migrantų padėtis tampa labiau pažeidžiama nei ankstesniu tadžikų migracijos į Lietuvą laikotarpiu. Naujausi antropologiniai ekonominių Tadžikistano migrantų Rusijoje tyrimai jų migracijos patirtis aiškina per asmeniškumo, savikūros, gero gyvenimo ar vyriškumo prizmes. Šiame straipsnyje pristatytas tyrimas rodo, kad Tadžikistano pabėgėlių situacija Lietuvoje geriau atskleidžia iš saugumo ir grėsmių perspektyvos, kuri tampa centrine jų tapatybės, kasdienio gyvenimo ir bendruomeniškumo patirčių ašimi.

Reikšminiai žodžiai: Tadžikistanas, Lietuva, politiniai migrantai, pabėgėliai, ekonominiai migrantai, tadžikų bendruomenė, migracijos tinklai.

The Dynamics of the Tajik Political Migrant Community in Lithuania: A Migration Networks Perspective

Summary. This article analyzes the dynamics of the Tajik political migrant community in Lithuania, drawing on their own experiences and perspectives. The research was conducted in March–April 2024 and involved 12 semi-structured interviews: 8 interviews with Tajik migrants who had been granted asylum in Lithuania due to political persecution in their country of origin, and 4 interviews with NGO representatives: lawyers and social workers working with this group. When reflecting on their experiences in Lithuania, the research participants placed particular emphasis on the role of their community. Therefore, the article focuses on the internal dynamics of the Tajik political migrant community, examining it through the theoretical lens of migration networks. The findings reveal that, in the case of Tajik political migrants, migration networks play a significant role at different stages of migration and settlement. The community acts as one of the “pull” factors facilitating arrival and integration in Lithuania. However, it also becomes evident that maintaining migration networks, through communication with family members remaining in Tajikistan or through building ties with Tajik economic migrants in Lithuania, exposes political migrants to various risks and threats related to their political identity. As migration networks expand to include economic migrants and their ties with the country of origin strengthen, these networks transform from a support structure into a space of potential threat. As a result, the situation of political migrants becomes more vulnerable than in earlier periods of Tajik migration to Lithuania. Recent anthropological studies on Tajik economic migrants in Russia explained their migration experiences through the lenses of personhood, self-fashioning, the pursuit of a “good life,” and masculinity. This article demonstrates that the situation of Tajik refugees in Lithuania is better understood through the perspective of security and threat, which emerges as a central axis shaping their identity, everyday life, and experiences of community.

Keywords: Tajikistan, Lithuania, political migrants, refugees, economic migrants, Tajik community, migration networks.

Ivadas

Migrantai iš Vidurinės Azijos sudaro kultūriškai specifiską ir augančią trečiųjų šalių migrantų grupę Lietuvoje. Remiantis Migracijos departamento duomenimis, nuo 2023 m. Lietuvoje sparčiai pradėjo daugėti Tadžikistano piliečių, turinčių galiojančius leidimus čia gyventi. 2022 m. jų skaičius siekė 398, 2023 m. – 1 412, 2024 m. – 5 702, o 2025 m. lapkričio mėn. duomenimis – 6 510¹. Tadžikistano piliečiai patenka į dešimtuką šalių (šiuo metu yra šeštoje vietoje), kurių piliečiai turi daugiausia galiojančių leidimų gyventi Lietuvoje². Nors Tadžikistano migrantų skaičius didėja, pabėgėlių skaičius mažėja. Asmenys iš Tadžikistano daugiausia prašėsi prieglobsčio Lietuvoje 2019 m. – 217 prašymų (iš 585 tais metais pateiktų); kasmet jų skaičius vis mažėjo, o 2024 m. prašymų dėl prieglobsčio suteikimo buvo vos 22 (iš 362 pateiktų prašymų). Viena iš priežasčių, kodėl šis skaičius sumažėjo, yra ta, kad pagrindiniai Islamo atgimimo partijos nariai ar tiesiog politiškai aktyvūs asmenys ir jų šeimos nariai jau buvo išvykę iš savo kilmės šalies ir pasiprašę prieglobsčio užsienyje, o likę asmenys Tadžikistane nebėra tokie politiškai aktyvūs, kurie būdavo anksčiau, ir tai mažina jų poreikį migruoti dėl politinių priežasčių. 2024 m. tadžikai sudarė 6 % visų prieglobsčio prašytojų Lietuvoje (į šį skaičių įeina ir suaugusieji, ir vaikai)³. Remiantis Migracijos departamento duomenimis, 2024 m. 16 prieglobsčio prašytojų iš Tadžikistano gavo socialines ir apgyvendinimo paslaugas bei valstybės paramą Pabėgėlių priėmimo centre (2019 m. šis skaičius buvo gerokai didesnis – 160), o 30 prieglobstį gavusių tadžikų da-

¹ Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, *Imigrantai Lietuvoje: 2025 m. sausio 1 d. duomenys*, n. d., <https://migracija.lrv.lt/public/canonical/1743159930/1289/imig-2025-01.pdf>; Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, *Imigrantai Lietuvoje: 2025 m. lapkričio 1 d. duomenys*, n. d., <https://migracija.lrv.lt/public/canonical/1762420884/1482/imig-2025-11.pdf>.

² *Ibid.*

³ Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2024 m. migracijos metraštis, n. d., <https://migracija.lrv.lt/public/canonical/1750415196/1330/MM%202024%20LT.pdf>.

lyvavo socialinėje integracijoje (II integracijos etape) savivaldybių teritorijose (didžiausias skaičius buvo 2020 m. – 75 asmenys)⁴. Šis straipsnis analizuoja Tadžikistano politinių migrantų Lietuvoje, kurie tyrimo metu turėjo pabėgėlio statusą ir dalyvavo valstybės integracijos programoje savivaldybėse, patirtis. Didžioji dalis informantų atvyko į Lietuvą 2016–2017 m., kiti – 2019–2021 m.

Tadžikų migrantų (tiek pabėgėlių, tiek atvykusių ekonominiiais pagrindais) situacija Lietuvoje yra prieštaringa. Jų integraciją į darbo rinką Lietuvoje palengvina rusų kalbos mokėjimas, bet jie gali būti stigmatizuojami visuomenėje ir regimi kaip grėsmė dėl savo islamiškosios tapatybės, savitų kultūros bruožų, ryšių su Rusija bei rusų kalbos vartojimo, ypač Rusijos karo Ukrainoje kontekste. Politiniame diskurse migrantai iš Vidurinės Azijos dažnai yra reprezentuojami kaip homogeniška grupė, neatsižvelgiant į jų nacionalinę tapatybę ir kultūrinį savitumą, o kai kurių radikaliau nusistačiusių migracijos klausimu politinių partijų ir veikėjų pristatomi ir kaip esminė grėsmė Lietuvos saugumui bei išlikimui. Specifiškai tadžikai migrantai Lietuvos visuomenės dėmesį patraukė 2024 m., kai žiniasklaida plačiai nušvietė Tadžikistano opozicijos aktyvisto Sulaymono Davlatovo sulaikymą „dėl jo sąsajų su teroristinių organizacijų, radikalių susivienijimų nariais ir rėmėjais bei dėl radikalių idėjų skleidimo“⁵. Reaguojant į teroro aktą prie Maskvos, LRT radijuje buvo suorganizuota diskusija apie grėsmes Lietuvai, kurioje dalyvavo ir Tadžikistano Baltijos kultūros centro pirmininkas Adamas Burievas ir pasisakė rusų kalba⁶. 2023 m. lapkričio 6 d. Tautinių mažumų departamentas ir Tautinių bendrijų namai organizavo diskusiją lietuvių ir rusų kalbomis „Migracija ir migrantai iš

⁴ *Ibid.*

⁵ Natalija Zverko, „Lietuvoje suimtas Tadžikijos aktyvistas – VSD rado ryšių su teroristinėmis grupuotėmis“, LRT, žiūrėta 2025 m. gegužės 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2245334/lietuvoje-suimtas-tadzikijos-aktyvistas-tevyneje-jam-gresia-mirtis>.

⁶ „LRT aktualijų studija. Kokios grėsmės Lietuvai ir kitoms Europos šalims kyla dėl islamiškojo ekstremizmo?“, nufilmuota 2024 m., paskelbta „LRT mediateka“ 2024 m. kovo 28 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000332256/lrt-aktualiju-studija-kokios-gresmes-lietuvai-ir-kitoms-europos-salims-kyla-del-islamiskojo-ekstremizmo>

Centrinės Azijos: integracijos galimybės ir iššūkiai“, kurioje dalyvavo ir prieš tai minėtas bendruomenės lyderis⁷. Lietuvos spaudoje pasitaiko pavienių straipsnių, pristatančių konkrečius tadžikų bendruomenės narius: pavyzdžiui, LRT straipsnis supažindina su tuo pačiu tadžikų bendruomenės pirmininku politiniu pabėgėliu Adamu Burievu, jau septintus metus gyvenančiu Lietuvoje ir čia įkūrusiu savo statybos įmonę⁸. Lietuvos žiniasklaida vaizduoja migrantus iš Vidurinės Azijos kaip žemos kvalifikacijos darbuotojus, besiburiančius į „kolonijas“ tam tikruose Vilniaus rajonuose, pavyzdžiui, Naujamiestyje, ir gyvenančius ten gana varganomis sąlygomis⁹. Viešajame diskurse daugėja su migrantais iš Vidurinės Azijos ir konkrečiai tadžikais susijusių pranešimų ir debatų, tačiau daugiausia jie yra siejami su grėsmių ir saugumo klausimais, o jų gyvenimo Lietuvoje situacija plačiau neatskleidžiama.

Šiame straipsnyje pristatomo tyrimo poreikis yra argumentuojamas būtinybe pažinti kultūriškai ir politiškai savitą tadžikų politinių migrantų bendruomenę Lietuvoje, jų migracijos ir gyvenimo Lietuvoje patirtis, taip pat vidinę bendruomenės dinamiką, tadžikų tarpusavio santykius. Kultūriškai kitoniškų migrantų bendruomenių pažinimas yra svarbus siekiant mažinti jų atskirtį ir stigmatizaciją, didinti jų įsitraukimą į priimančiąją valstybę ir visuomenę. Šis tyrimas yra novatoriškas ne tik tuo, kad analizuoja dar netirtą tadžikų migracijos kryptį (t. y. Lietuvą), bet ir tuo, kad susitelkia į savitą Tadžikistano migrantų grupę (t. y. politinius migrantus), kuri nėra tyrinėta Lietuvoje, o ir tarptautiniu lygiu šios grupės tyrimų yra ganėtinai nedaug.

⁷ Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, „Kvietimas į diskusiją „Migracija ir migrantai iš Centrinės Azijos: integracijos galimybės ir iššūkiai“, 2023, <https://tmde.lrv.lt/lt/naujienos/kvietimas-i-diskusija-migracija-ir-migrantai-is-centrines-azijos-integracijos-galimybės-ir-issukiai/>

⁸ Natalija Zverko, „Gimtojoje šalyje atlyginimas yra 150 eurų: nuo persekiojimo sprukęs tadžikas – apie savo verslą, lietuvių kalbą ir tautiečius, kurie renkasi Lietuvą“, LRT, žiūrėta 2025 m. gegužės 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2116126/gimtojoje-salyje-atlyginimas-yra-150-euru-nuo-persekiojimo-sprukes-tadzikas-apie-savo-versla-lietuviu-kalba-ir-tautiecius-kurie-renkasi-lietuva>

⁹ Kristina Aržuolaitienė, „Vilniuje formuojasi Vidurio Azijos tautų kvartalas: štai kokius verslus jie kuria ir kur apsistoja“, *15min.lt*, žiūrėta 2025 m. gegužės 28 d., <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/nt-ir-interjeras/sioje-vilniaus-miesto-dalyje-kuriasi-tadzikai-stai-kokius-verslus-kuria-ir-ka-dirba-971-2285430>

Dauguma egzistuojančių tadžikų migrantų tyrimų koncentruojasi į ekonominius migrantus, bendrąsias politinių migrantų praktikas Europoje, o dėmesio vidinei tadžikų politinių migrantų bendruomenei neskiria. Šiame straipsnyje tiriamos išimtinai pabėgėlių iš Tadžikistano migracijos ir gyvenimo Lietuvoje patirtys, daugiausia dėmesio skiriant vidinei Tadžikistano migrantų bendruomenės dinamikai. Tyrimas ekonominių migrantų, kurie sudaro didžiąją tadžikų migrantų Lietuvoje dalį, tiesiogiai netiria, bet ekonominiai migrantai straipsnyje bus minimi pateikiant politinių migrantų požiūrį į juos ir aptariant šių dviejų grupių tarpusavio santykius.

Tyrimo metu buvo pastebėta, kad Tadžikistano politiniai migrantai, kalbėdami apie savo migracijos ir gyvenimo Lietuvoje patirtis, daug dėmesio skiria savo bendruomenės vaidmeniui. Todėl šiame straipsnyje koncentruojamasi į politinių Tadžikistano migrantų vidinę bendruomenės dinamiką – ši bendruomenė analizuojama iš migracijos tinklų teorinės perspektyvos. Tadžikistano politinių migrantų atveju migracijos tinklai vaidina reikšmingą vaidmenį skirtingais jų migracijos (Lietuvos pasirinkimo, atvykimo) ir gyvenimo Lietuvoje kūrimo etapais. Tadžikų pabėgėlių bendruomenė veikia kaip vienas iš „traukos“ veiksnių, palengvinančių jų atvykimą ir įsikūrimą Lietuvoje. Bet kartu išryškėja, kad pabėgėliams iš Tadžikistano palaiškant migracijos tinklus (bendraujant su Tadžikistane likusiais šeimos nariais ar kuriant ryšius su ekonominiais migrantais Lietuvoje) kyla įvairių rizikų ir grėsmių dėl jų politinės tapatybės.

Lietuvoje daugėjant vadinamųjų „trečiųjų šalių“ migrantų, plečiasi ir jų tyrimų laukas. Esami darbai daugiausia koncentruojasi į Baltijos ir Rytų Europos šalyse, taip pat Lietuvoje esančių musulmonų bendruomenių istorinę ir šiuolaikinę situaciją, jų organizacinę raišką bei santykį su visuomene¹⁰, migrantų ir pabėgėlių integracijos politi-

¹⁰ Egdūnas Račius, *Muslims in Eastern Europe* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2018); Egdūnas Račius, *Musulmonai ir jų islamai*, 2-asis leidimas (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2016); Egdūnas Račius, „Islamic Organizations in the Baltic States: Commonalities and Differences“, in *Islamic Organizations in Europe and the USA: A Multidisciplinary Perspective*, ed. Matthias Kortmann ir Kerstin Rosenow-Williams (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013), 111–128.

ką¹¹, migrantų situaciją iš lyties perspektyvos¹², musulmonių pabėgėlių ktonišumo patirtis¹³, pabėgėlių ir migracijos krizės reprezentaciją žiniasklaidoje¹⁴, migrantų padėtį darbo rinkoje¹⁵, migrantų vaikų integraciją per švietimą¹⁶ ir lietuvių kalbos mokymąsi¹⁷, tarptautinių studentų identiteto formavimąsi¹⁸, pabėgėlių sveikatos priežiūros patirtis¹⁹ bei prieglobsčio prašytojų sveikatos ir socialinius poreikius²⁰, trečiųjų šalių migrantų identitetus ir sąsajas Rusijos–Ukrainos karo kontekste²¹. Žvelgiant į konkrečias etnines grupes, daugiausia

¹¹ Karolis Žibas ir Vija Platačiūtė, „Migrantų ir pabėgėlių integracijos politikos bei procesų vertinimas“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, nr. 24 (2017): 9–24, <https://www.lituanistika.lt/content/70144>

¹² Rasa Erentaitė ir Vilana Pilinkaitė-Sotirovič, „Lyties aspektas migracijos procesuose: trečiųjų šalių piliečių situacijos Lietuvoje analizė“, *Etnišumo studijos* 1, nr. 2 (2012): 185.

¹³ Raminta Jakucevičienė, *Lytis ir religija pabėgėlių įtraukties procesuose Lietuvoje: musulmonių pabėgėlių ir integracijos vykdytojų sąveikos etnografija* (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2025), <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.780>

¹⁴ Monika Frėjūtė-Rakauskienė, „Realai ar sukurta?: „pabėgėlių krizės“ vaizdavimas Lietuvos spaudos diskurse 2015–2017 metais“, *Informacijos mokslai* 88 (2020): 29–45, <https://www.journals.vu.lt/IM/article/view/15082/16631>

¹⁵ Indrė Huseynova, „Precarious Work in Lithuania: Integration Challenges into the Labour Market for Foreign Born Citizens“, *Open Journal of Social Sciences* 12 (2024): 81–100, <https://doi.org/10.4236/jss.2024.121007>

¹⁶ Monika Orechova, „Immigrant Children Education as Means of Integration: The Lithuanian Case“, *Journal of Education Culture and Society* 9, nr. 2 (2018): 238–247, <https://doi.org/10.15503/jecs20182.238.247>

¹⁷ Agnė Juškevičienė, „Third-Country Nationals and Stateless Persons Learn the Language of Host Country: What Possibilities Are Available in Lithuania?“, *International Journal of Social Science and Human Research*, nr. 6 (2023): 35–45, <https://doi.org/10.47191/ijsshr/v6-i1-06>

¹⁸ Ilona Kazlauskaitė, „Migracija į Lietuvą studijų tikslais ir tarptautinių studentų identiteto raiška integracijos ir atskirties perspektyvoje“, *Lietuvos etnologija / Lithuanian Ethnology* 21, nr. 30 (2021): 149–172, <https://doi.org/10.33918/25386522-2130006>

¹⁹ Daiva Bartušienė, *Prieglobsčio etnografija: pabėgėlių sveikatos priežiūros patirtys Lietuvoje* (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2011).

²⁰ R. A. El-Arab et al., „We Want Our Freedom Back, That's Our Only Need: A Qualitative Study of Health and Social Needs Among Asylum Seekers and Undocumented Migrants Crossing the Borders from Belarus to Lithuania“, *Frontiers in Public Health* 12 (2024): 1371119, <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1371119>.

²¹ Monika Frėjūtė-Rakauskienė, Kristina Garalytė, Kristina Šliavaitė, *Identitetai ir sąsajos kintančiuose geopolitiniuose kontekstuose: Migrantai iš Ukrainos, Baltarusijos ir Indijos Lietuvoje* (Vilniaus universiteto leidykla, 2026).

tirtos gausios ukrainiečių ir baltarusių bendruomenės²². Taip pat yra kinų ir turkų²³ bei indų²⁴ migrantų grupių Lietuvoje tyrimų. Vidurinės Azijos migrantai Lietuvoje yra beveik netyrinėti. Kaip išimtį būtų galima paminėti Julijos Bystrovos atliktą uzbekų kultūrinės adaptacijos Lietuvoje tyrimą. Autorė priėjo prie išvados, kad uzbekų pradinis kultūrinės adaptacijos etapas, kuriame dalyvauja platesnė uzbekų bendruomenė, būna trumpas, nes uzbekams svarbiausias paramos šaltinis yra giminės ir šeima. Nors Lietuvoje veikia kelios Vidurinės Azijos bendruomenės, taip pat uzbekų, tyrime atskleista, kad patys uzbekai retai būna informuoti apie bendruomenės veiklas. Tyrime taip pat akcentuojama, kad uzbekams integraciją palengvina rusų kalbos žinios. Dažniausiai jie nesimoko lietuvių kalbos dėl galimybės bendrauti rusų kalba ir ją bendraudami lengvai įeina į Lietuvos darbo rinką²⁵. Taigi Lietuvos kontekste Vidurinės Azijos migrantai, o ypač Tadžikistano politiniai migrantai, yra netirti.

Už Lietuvos ribų daugiausia tirta tadžikų migracija į Rusiją, nes ši šalis ilgą laiką buvo ir tebėra pagrindinė tadžikų migracijos kryp-

²² Anastasiia Tkachuk, Svitlana Kostrykina ir Tomas Janeliūnas, *Migrantų iš Ukrainos adaptacija ir integracija Lietuvoje* (Vilnius: Rytų Europos studijų centras, 2023), https://www.gssc.lt/wp-content/uploads/2023/11/v01_Ukrainian-report_Janeliunas_LT_A4.pdf; Aurelija Vasilevskytė, *Ukrainos ir Baltarusijos piliečių integracijos Lietuvoje iššūkiai iš nevyriausybinių organizacijų perspektyvos* (magistro darbas, Kauno technologijos universitetas, 2023), <https://epubl.ktu.edu/object/elaba%3A185239672/index.html>; Daiva Skučienė, Žygimantas Poškus ir Beatričė Kazakevičiūtė, *Imigrantų iš Ukrainos ir Baltarusijos socialinė integracija Lietuvoje* (Vilnius: Vilniaus universitetas, 2022), <https://doi.org/10.15388/STEPP.2022.45>; Kristina Šliavaitė, „‘I Thought I Left for Two Weeks’: War Related Crises and Coping Strategies in the Narratives of Female Forced Migrants from Ukraine in Lithuania“, *Filosofija. Sociologija* 35, nr. 4 (2024): 389–399, <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2024.35.4.1>; Monika Frėjūtė-Raikauskienė, „Forced to Leave’: Aspects of Ethnic, National, and Transnational Identity of Political Migrants from Belarus after 2020“, *Information & Media* (2024), <https://www.journals.vu.lt/IM/en/article/view/39362>

²³ Karolis Žibas, *Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje: imigracijos kilmė ir migracijos tinklo formavimosi ypatumai* (Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2014), 153.

²⁴ Kristina Garalytė, „Indų diasporos formavimasis Lietuvoje iš integracijos diskurso kritikos perspektyvos“, *Filosofija. Sociologija* 36, nr. 4 (2025), <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2025.36.4.3>

²⁵ Julija Bystrova, *Uzbekų kultūrinė adaptacija Lietuvoje* (magistro darbas, Vilniaus universitetas, 2010).

tis. Dauguma šios krypties tyrimų koncentruojasi į darbo migraciją, socialinę integraciją ir struktūrinį pažeidžiamumą. Noor Jehan ir Shabiro Ahmado Khano tyrimas atskleidžia, kad rusų kalbos mokėjimas veikia kaip esminis ekonominės ir socialinės integracijos veiksnys. Ši kalba palengvina darbo leidimų gavimą ir socialinių ryšių kūrimą²⁶. Ilhomas Abdulloevas analizuoja, kaip migracija veikia Tadžikistane likusius šeimos narius, atskleisdamas, kad darbo migracija transformuoja ne tik šeimos narių ekonominius santykius, bet ir subjektyvų pasitenkinimą darbu bei gyvenimu Tadžikistane²⁷.

Kiti tyrimai koncentruojasi į lyčių santykių kaitą migracijos kontekste. Tahmina Shokirova analizuoja, kaip darbo migracija į Rusiją keičia vyrų ir moterų vaidmenis tadžikų šeimose ir kaip migracijos patirtys yra susijusios su susikertančiomis emigravusių ir likusių gimtojoje šalyje tadžikų tapatybėmis bei patriarchalinėmis normomis²⁸. Panašius klausimus plėtoja ir Rustamas Samadovas monografijoje apie tadžikų vyrų tapatybės transformacijas transnacionaliniame kontekste. Knygoje ypatingas dėmesys skiriamas vyrų prisitaikymui prie prieštarų lyčių vaidmenų: jie turi subalansuoti savo gimtosios visuomenės ir priimančiosios visuomenės (Rusijos), kuriose dažnai vyrauja labai skirtingi ir prieštaringi lyčių idealai bei normos, lūkesčius. Lygindamas migrantus ir nemigrantus vyrus, Samadovas atskleidžia, kaip darbo migracija keičia lyčių santykius ne tik tarp migrantų, bet ir pačioje migrantų kilmės visuomenėje. Jis taip pat nagrinėja tadžikų ir rusių vaidmenį formuojant savo partnerių vyriškąją tapatybę. Šis tyrimas rodo, kad migracija turi ne tik ekonominių,

²⁶ Noor Jehan ir Shabir Ahmad Khan, „The Russian Language and Workers from Central Asia Migrating to Russia“, *Journal of European Studies* 40, nr. 2 (2024), <https://doi.org/10.56384/jes.v40i2.347>

²⁷ Ilhom Abdulloev, „Job Dissatisfaction and Migration: Evidence from Tajikistan“, *IZA Journal of Development and Migration* 8, nr. 21 (2018), <https://doi.org/10.1186/s40176-018-0132-8>

²⁸ Tahmina Shokirova, *From Tajikistan to Russia and Back: Understanding Changes in Gender Relations Through the Lived Experiences of Tajik Migrant Workers in Russia* (daktaro disertacija, Wilfrid Laurier University, 2021).

bet ir socialinių bei kultūrinių padarinių – ji keičia lyčių tapatybę, socialinį statusą ir kultūrinius lūkesčius²⁹.

Kita reikšminga tyrimų kryptis koncentruojasi į tadžikų migrantų struktūrinį pažeidžiamumą sveikatos srityje. Mary Ellen Mackesy-Amiti ir bendraautorių tyrimas, skirtas tadžikų migrantams Maskvoje, atskleidžia migracijos, narkotikų vartojimo ir pavojingų ligų, tokių kaip ŽIV ir hepatitas C, sąsajas, pabrėžia transnacionalinę infekcijų plitimo aspektą ir ribotą prieigą prie prevencijos ir gydymo paslaugų³⁰. Danielio J. Brombergo ir bendraautorių tyrime analizuojamos kliūtys, su kuriomis susiduria ŽIV užsikrėtę tadžikai migrantai. Išskiriami teisiniai ribojimai, nepasitikėjimas įvairiomis institucijomis ir silpni socialiniai ryšiai kaip esminiai veiksniai, lemiantys gydymo nutraukimą ar neprieinamumą³¹. Šie tyrimai išryškina, kaip migracijos pobūdis, teisinis statusas ir socialinis kapitalas formuoja migrantų galimybes naudotis bazinėmis teisėmis bei paslaugomis.

Elena Borisova savo monografijoje apie tadžikus migrantus Rusijoje ne tik traktuoja migraciją kaip ekonominę strategiją, bet ir analizuoja, kaip migracija formuoja žmonių siekius, emocijas, tapatybę ir supratimą apie „gerą gyvenimą“. Knygoje teigiama, kad migracija sukuria gilius paradoksus: nors šeimos pasikliauja pinigų perlaidomis, kad pagerintų savo materialinę gerovę, migracijos patirtys dažnai atneša nestabilumą, atsiskyrimą ir netikrumą. Migrantai ir jų giminaičiai dažnai įsivaizduoja, kad migracija jiems sukurs geresnę ateitį, tačiau realybė užsienyje gali būti atšiauri, nenuspėjama ir socialiai izoliuojanti. Autorė parodo, kaip migracija sutrikdo tradici-

²⁹ Rustam Samadov, *Masculinities of Tajik Labor Migrants: Transformations of Gender Roles and Practices in a Transnational Migration Context* (Singapore: Palgrave Macmillan, 2024), <https://doi.org/10.1007/978-981-96-0458-6>.

³⁰ Mary Ellen Mackesy-Amiti et al., „HIV and Hepatitis C Risk among Tajik Migrant Workers Who Inject Drugs in Moscow“, *International Journal of Environmental Research and Public Health* 20, nr. 11 (2023): 5937, <https://doi.org/10.3390/ijerph20115937>

³¹ Daniel J. Bromberg et al., „‘Who Are You and What Are You Doing Here?’: Social Capital and Barriers to Movement along the HIV Care Cascade among Tajikistani Migrants with HIV to Russia“, *AIDS and Behavior* 25, nr. 10 (2021): 3115–3127, <https://doi.org/10.1007/s10461-021-03359-w>

nius šeimos vaidmenis ir lyčių normas, kartais atverdamą naujų galimybių, bet dažnai sustiprindama seną hierarchiją³².

Apibendrinant galima teigti, kad už Lietuvos ribų atlikti tyrimai atskleidžia svarbias tadžikų migrantų patirtis: kalbinę ir ekonominę (dez)integraciją, transnacionalinius šeimos ryšius, lyčių vaidmenų transformacijas bei sveikatos pažeidžiamumą. Vis dėlto jie daugiausia orientuoti į darbo migraciją, o ne į politinių migrantų vidinius santykius ar politinės tapatybės formavimą diasporoje. Būtent ši niša yra menkai tyrinėta ne tik Lietuvos, bet ir tarptautiniu mastu ir sudaro prielaidas šio tyrimo naujumui ir aktualumui.

1. Migracijos tinklai kaip įgalinantys ir varžantys veiksniai

Norint suprasti migracijos procesus neužtenka analizuoti siunčiančiosios ir priimančiosios valstybių ekonomines ir politines sąlygas, kurios dažnai apibendrinamos kaip „stūmos ir traukos veiksniai“³³. Socialiniai ryšiai taip pat reikšmingai lemia ir formuoja migracijos procesus. Migracijos tinklų teorija, išplėtotą Douglaso S. Massey ir bendraautorių, paskatino migracijos tyrėjus domėtis socialinių ryšių vaidmeniu migracijos procesuose. Šie migracijos tyrėjai apibrėžė migracijos tinklus kaip „tarpasmeninių ryšių rinkinius, susiejančius migrantus, buvusius migrantus ir nemigrantus kilmės ir tikslo vietose giminytės, draugystės ir bendros bendruomenės kilmės ryšiais. <...> Jie sumažina su migracija susijusias išlaidas ir rizikas bei padidina migracijos teikiamą naudą. Tinklo ryšiai suformuoja socialinę kapitalą, kurį žmonės gali išnaudoti siekdami įdarbinimo užsienyje“³⁴.

³² Elena Borisova, *Paradoxes of Migration in Tajikistan: Locating the Good Life* (London: UCL Press, 2024), <https://doi.org/10.2307/jj.8731493>.

³³ Everett S. Lee, „A Theory of Migration“, *Demography* 3, nr. 1 (1966): 49–51, <https://doi.org/10.2307/2060063>

³⁴ Douglas S. Massey et al., „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“, *Population and Development Review* 19, nr. 3 (1993): 448, <https://doi.org/10.2307/2938462>

Asmenys, pasirinkę migracijos kelią, dažnai pasikliauja socialiniais ryšiais – šeima, giminėmis, draugais, bendruomenės nariais, tam, kad galėtų geriau susigaudyti migracijos procese. Šie tinklai teikia svarbią ir aktualią informaciją, paramą ir išteklius, palengvindami migrantų judėjimą iš kilmės šalies į naująją vietą. Naudodami esamus socialinius ryšius, migrantai gali lengviau įveikti tokias kliūtis kaip įvairūs teisiniai apribojimai, kalbos barjerai ar išteklių trūkumai. Migracijos tinklai ne tik nulemia žmonių apsisprendimą emigruoti, bet ir formuoja jų migracijos patirtis bei integracijos procesą priimančiojoje visuomenėje. Jie suteikia prieigą prie kitų migrantų turimo socialinio kapitalo, t. y. informacijos ar socialinių ryšių. Pačia bendriausia prasme migracijos tinklai palaiko migracijos tęstinumą, sunormindami migracinį elgesį ir legitimuodami jį kaip socialiai priimtina³⁵. Dėl to migracija tampa save generuojančiu procesu³⁶.

Šis straipsnis prisideda prie migracijos tinklų teorinės perspektyvos taikymo migrantų grupių tyrimuose. Lietuvoje migracijos tyrimų lauke migracijos tinklų perspektyva buvo pasitelkta tiriant Lietuvos transnacionalines šeimas³⁷, migracijos tinklų kaip teorinio modelio taikymo galimybes³⁸, trečiųjų šalių migrantų integracijos situaciją³⁹, kinų ir turkų imigrantus Lietuvoje⁴⁰. Kai kuriuose iš šių darbų neapsiribojama vien tik migrantų asmeniniais ryšiais, bet pasitelkiama platesnė migracijos tinklų samprata, į sąvoką įtraukus migracijos in-

³⁵ Aušra Maslauskaitė ir Vlada Stankūnienė, *Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos* (Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija; Socialinių tyrimų institutas, 2007), 96–98.

³⁶ Karolis Žibas, *Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje*, 153; Karolis Žibas ir Vija Platačiūtė, „Migrantų ir pabėgėlių integracijos politikos bei procesų vertinimas“, *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos* nr. 24 (2017): 7–22, <https://www.lituanistika.lt/content/70144>.

³⁷ Aušra Maslauskaitė ir Vlada Stankūnienė, *Šeima abipus sienų*, 96–98.

³⁸ Ingrida Gečienė, „Socialinių tinklų analizė migracijos studijose“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 25 (2009): 130–143, <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2009.2.6091>.

³⁹ Karolis Žibas ir Vija Platačiūtė, „Migrantų ir pabėgėlių integracijos politikos bei procesų vertinimas“, *Oikos*, nr. 24 (2017): 8, <https://www.lituanistika.lt/content/70144>.

⁴⁰ Karolis Žibas, *Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje: imigracijos kilmė ir migracijos tinklo formavimosi ypatumai* (Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2014), 153.

dustriją⁴¹ bei ryšius su priimančiosios visuomenės organizacijomis ir institucijomis⁴².

Šio tyrimo atveju migracijos tinklų teorinės perspektyvos taikymo savitumas atsiskleidžia analizuojant migracijos tinklų reikšmę politiškai jautrioje tadžikų pabėgėlių grupėje Lietuvoje. Aušra Maslauskaitė ir Vlada Stankūnienė akcentavo, kad „migracijos tinklu skirtingai naudojasi žemos ir aukštos kvalifikacijos migrantai. Pirmiesiems tai yra fizinį ir socialinį išlikimą garantuojanti būtinybė, o antrieji tinklu naudojasi labai fragmentiškai, pvz., ieškodami būsto. Jų turimas kultūrinis kapitalas ir socialiniai ištekliai padeda savarankiškai įsikurti užsienio šalyje“⁴³. Tadžikų migrantų atvejis leidžia išplėsti šią įžvalgą, parodant, kad migracijos tinklai gali įgyti skirtingą reikšmę ne tik aukštos ir žemos kvalifikacijos migrantams, bet ir skirtingo teisinio statuso grupėms – ekonominiams ir politiniams migrantams. Bus aktualus ir kitas Maslauskaitės ir Stankūnienės pastebėjimas, kad „migracijos tinklai gali vaidinti ir neigiamą vaidmenį: įklampinti į skolas, imti nepagrįstai didelius mokesčius už nedideles paslaugas, apgauti, įtraukti į prekybos žmonėmis tinklą. Ypač pažeidžiami šiuo požiūriu yra žemos kvalifikacijos, nemokantys užsienio kalbos migrantai“⁴⁴. Tadžikų politinių migrantų atveju taip pat išryškėja ne tik įgalinantis, bet ir rizikingas migracijos tinklų aspektas – jame atsiranda politinių grėsmių elementas, kylantis iš Tadžikistano pabėgėlių politinio persekiojimo baimių bei jų komplikuoto santykio su ekonominiais Tadžikistano migrantais.

2. Tadžikistano politinė ir ekonominė situacija kaip migraciją skatinantis veiksnys

Tadžikistanas, buvusi Sovietų Sąjungos respublika, tapo nepriklausoma valstybe 1991 m. ir vis dar yra politiškai nestabili valstybė, kurioje tebevyksta įvairūs susirėmimai, pažeidžiamos žmogaus teisės. Ilgalai-

⁴¹ Aušra Maslauskaitė ir Vlada Stankūnienė, *Šeima abipus sienų*, 94.

⁴² Karolis Žibas, *Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje*, 151.

⁴³ Aušra Maslauskaitė ir Vlada Stankūnienė, *Šeima abipus sienų*, 97.

⁴⁴ *Ibid.*, 94.

kliai ekonominiai sunkumai, politinis nestabilumas, besitęsiantis nuo pilietinio karo laikų, ribotas įvairių socialinių paslaugų (sveikatos, švietimo ir kt.) prieinamumas ir kitos priežastys skatina tadžikų emigraciją į įvairias valstybes (dažniausiai Rusiją, Kazachstaną, Vokietiją)⁴⁵, taip pat į Lietuvą.

Tadžikistano politinė sistema pasižymi aukštu autoritarizmo lygiu: svarbiausios opozicinės partijos yra uždraustos, o jų nariai – persekiojami, sulaikomi ar priversti emigruoti. Tadžikistano politiniai migrantai dažniausiai prašosi prieglobsčio dėl savo priklausymo šalies opozicinei Islamo atgimimo partijai⁴⁶, kurią valdantieji apkaltino esant teroristine. Ilgametis prezidentas Emomali Rahmonas, šalį valdantis nuo 1992 m.⁴⁷, sistemingai įtvirtino savo valdžią, ribodamas opozicijos veiklą ir žiniasklaidos laisvę. Po pilietinio karo⁴⁸ (1992–1997 m.) pasirašyta taikos sutartis numatė opozicijos įtraukimą į valdžią, tačiau nuo 2000 m. šie susitarimai palaipsniui buvo panaikinti. Valdžios institucijos vykdo nepalaujamą opozicinių veikėjų

⁴⁵ IOM Migration Data Platform for Evidence-Based Regional Development (M-POWERD), „Tajikistan“, <https://seeecadata.iom.int/msite/seeecadata/country/tajikistan>.

⁴⁶ Tadžikistano Islamo atgimimo partija buvo įkurta 1990 m. Sovietų Sąjungos *perestroikos* laikotarpiu. Tai buvo viena pirmųjų teisėtų islamo politinių partijų Vidurinėje Azijoje po Sovietų Sąjungos žlugimo. Partija pozicionavo save kaip nuosaikią islamo politinę partiją, pasisakančią už demokratines reformas, pilietines laisves ir musulmonų teises Tadžikistane. Ji siekė veikti neperžengdama Tadžikistano pasaulietinės politinės sistemos ribų, propaguodama islamo vertybes ir principus. Dastan Aleef, „Identity and Power – the Discursive Transformation of the Former Islamic Revival Party of Tajikistan“, in *Between Peace and Conflict in the East and the West*, ed. Anja Mihr (Cham: Springer, 2021), 175–193.

⁴⁷ Iš pradžių kaip Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas, faktiškai aukščiausios institucijos šalyje vadovas pilietinio karo įkarštyje, o nuo 1994 m. – kaip prezidentas.

⁴⁸ Tadžikistano pilietinio karo tarp šalies regioninių grupuočių metu (1992–1997 m.) žuvo daugiau nei 100 000 asmenų, o daugiau nei milijonas asmenų buvo perkelti iš savo namų. Tačiau remiantis įvairiais šaltiniais, šis skaičius svyruoja – pavyzdžiui, opozicija teigia, kad šis skaičius siekė net 300 000, o tai yra daugiau nei 5 % Tadžikistano gyventojų. Nors karų Sovietų Sąjungoje buvo įvairiausių, tačiau tai buvo pirmasis ir vienintelis pilietinis karas, kilęs sovietinėse respublikose. Tadžikai kovojo vieni prieš kitus, konfliktą jie vadino *Jangi barodarkushi*, jo metu broliai žudė savo brolius. Alexander Cooley ir John Heathershaw, *Dictators Without Borders: Power and Money in Central Asia* (New Haven, CT: Yale University Press, 2017), 80–111; Sayfiddin Shapoatov, *The Tajik Civil War: 1992–1997* (magistro darbas, Middle East Technical University, 2004).

ir pilietinės visuomenės atstovų spaudimą. Nuo 2010 m. pradžios, po konfrontacijos su opozicijos jėgomis, kurios nepriėmė taikos sutarties sąlygų arba buvo atitolintos dėl valdžios pažeidimų, laikotarpio šis spaudimas palaipsniui virto atvira represija. To kulminacija buvo opozicijos lyderio Umarali Kuvvatovo nužudymas ir Islamo atgimimo partijos uždraudimas 2015 m. Nuo to laiko Tadžikistanas ėmė sparčiai ir nuosekliai grimzti į despotiją⁴⁹, pastebima plataus masto žmogaus teisių pažeidimų praktika, apimanti neteisėtus sulaikymus ir kankinimus. Dėl tokios represinės aplinkos politinio prieglobsčio užsienyje ieško ne tik opozicijos lyderiai, bet ir paprasti aktyvistai bei jų šeimų nariai.

Šiuo metu Tadžikistanas yra viena iš labiausiai korumpuotų ir mažiau demokratiškų valstybių pasaulyje, o tai paveikia ir šalies ekonomiką⁵⁰. Jau ilgą laiką Tadžikistanas gali būti apibūdinamas kaip „kleptokratija“, kurioje prezidento šeima ir artimiausias jo bendradarbių ratas sistemingai pasisavina visą svarbiausią šalies turtą⁵¹. Tadžikistano ekonomika yra viena silpniausių Vidurinėje Azijoje. Didelę šalies BVP dalį sudaro emigrantų piniginės perlaidos, daugiausia iš Rusijos ir Kazachstano⁵². Dėl ribotų darbo galimybių ša-

⁴⁹ Bruce Pannier et al., „Tajikistan’s Descent into Despotism“, *Majlis Podcast*, Radio Free Europe / Radio Liberty, February 23, 2025, <https://www.rferl.org/a/majlis-podcast-tajikistan-despotism/33324939.html>.

⁵⁰ Transparency International, „2023 Corruption Perceptions Index Reveals How Eastern Europe & Central Asia Grapple with Corruption Amidst Autocracy and Weak Justice Systems“, 2024, <https://www.transparency.org/en/press/2023-corruption-perceptions-index-reveals-how-eastern-europe-central-asia-grapple-with-corruption-amidst-autocracy-and-weak-justice-systems>.

⁵¹ Alexander Cooley, John Heathershaw ir J. C. Sharman, „The Rise of Kleptocracy: Laundering Cash, Whitewashing Reputations“, *Journal of Democracy* 29, nr. 1 (2018): 39–53, <https://www.journalofdemocracy.org/articles/the-rise-of-kleptocracy-laundering-cash-whitewashing-reputations/>; A. Cooley ir J. Heathershaw, *Dictators Without Borders: Power and Money in Central Asia* (New Haven, CT: Yale University Press, 2017), 187–219; International Crisis Group, *Tajikistan: The Changing Insurgent Threats*, Asia Report No. 205 (Brussels: International Crisis Group, May 24, 2011), <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/central-asia/tajikistan/tajikistan-changing-insurgent-threats>.

⁵² International Organization for Migration, „Labour Migration“, IOM Tajikistan, 2015, <https://tajikistan.iom.int/labour-migration>; The World Bank, „Tajikistan: A Moderate

lies viduje – ypač regionuose – tūkstančiai jaunuolių kasmet renkasi migraciją kaip vienintelę galimybę užsitikrinti pragyvenimą. Mažas pramonės išvystymas, menkos investicijos į švietimą ir infrastruktūrą, dažni elektros energijos tiekimo trikdžiai ir maisto saugumo problemos sukuria nestabilią socialinę aplinką, kurioje migracija tampa ne tik ekonomine, bet ir socialine išgyvenimo strategija. Pagrindinės ekonominių tadžikų migrantų kryptys yra kaimyninės šalys: Rusijos Federacija, Kazachstanas, Uzbekistanas, taip pat populiariėja Europos Sąjungos valstybės bei Jungtinė Karalystė⁵³.

Vidurinėje Azijoje islamistiniai judėjimai dažnai ryžtingai pasisako prieš korupciją ir ekonominį neteisingumą bei už religinę laisvę⁵⁴, todėl jie tampa populiaria opozicijos forma. 2009 m. Tadžikistane islamas buvo oficialiai pripažintas valstybine religija, o jo principai įtraukti į nacionalinės ideologijos formavimą⁵⁵. Tačiau šis formalus pripažinimas nereiškė religinės laisvės stiprinimo. Priešingai – valdžia ėmėsi griežtų kontrolės priemonių, kurios reikšmingai riboja religijos raišką viešojoje erdvėje.

Tadžikistano valstybės institucijos, kaip ir sovietmečiu, dažnai naudoja apibūdinimus „vahabitai“ ir „salafitai“ griežtesnių religinių praktikų išpažinėjams, nors viešojoje erdvėje retai pateikiama šių sąvokų apibrėžtis ar aiškūs teisiniai kriterijai, kuriais remiantis vertinamos šios grupės. Tokia retorika prisideda prie religinių praktikų stigmatizavimo:

Slowdown in Economic Growth Coupled With a Sharp Decline in Household Purchasing Power“, 2015, <https://www.worldbank.org/en/country/tajikistan/publication/economic-update-fall-2015>.

⁵³ Sher Khashimov, Raushan Zhandayeva, Kymbat Nuranova ir Zhibek Aisarina, „Introducing the Central Asia Migration Tracker“, The Oxus Society for Central Asian Affairs, December 15, 2020, <https://oxussociety.org/publications/introducing-the-central-asia-migration-tracker/>; Marcin Popławski, „Tajikistan: Migrations as a ‘Safety Valve’“, OSW – Centre for Eastern Studies, June 5, 2024, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-06-05/tajikistan-migrations-a-safety-valve>

⁵⁴ K. H. Khan ir M. Ekstrom, „How Authoritarian Oppression Breeds Religious Extremism in Central Asia“, *The Diplomat*, June 2024, <https://magazine.thediplomat.com/2024-06/how-authoritarian-oppression-breeds-religious-extremism-in-central-asia>

⁵⁵ Edward Lemon, „Daesh and Tajikistan: The Regime’s (In)Security Policy“, *The RUSI Journal* 160, nr. 5 (2015): 68–76, <https://doi.org/10.1080/03071847.2015.1102550>.

barzdos ir hidžabai valstybiniu lygmeniu įvardijami kaip „netadžikiški“, nesuderinami su nacionaline tapatybe⁵⁶. Vykdam vadinamąsias „antiradikalizavimo“ kampanijas, policijos prižiūrimi vyrai buvo verčiami skustis barzdas, o moterys – perspėjamos nenešioti hidžabo⁵⁷.

Religinė tapatybė šalyje taip pat buvo instrumentalizuota politiniais tikslais. Islamo atgimimo partija tapo pagrindiniu režimo konstruojamu „vidiniu priešu“, kurio egzistavimas naudojamas legitimuoti prezidento Emomali Rahmono kaip taikos ir vienybės garanto statusą. Partija vaizduojama kaip grėsmė nacionaliniam stabilumui, neva bendradarbiaujanti su islamistinėmis teroristinėmis grupuotėmis ir siekianti destabilizuoti valstybę net būdama tremtyje⁵⁸. Nors nuo 2015 m. opozicija realiai nebedalyvauja Tadžikistano politiniame gyvenime, naratyvas apie nuolat gresiantį pavojų vis dar aktyviai naudojamas vidaus politikoje. Tadžikistano valstybės retorika dažnai tapatina religinį aktyvumą su ekstremizmu, taip pateisindama represijas prieš religinės bendruomenės narius.

Nors ekonominiai motyvai lemia didžiąją dalį migracijos iš Tadžikistano, nuo 2015 m., kai Islamo atgimimo partija Tadžikistane buvo pripažinta teroristine organizacija ir dėl to uždrausta, išryškėjo ir politinių pabėgėlių banga. Šimtai šios partijos narių buvo sulaukyti, kiti pradėjo ieškoti prieglobsčio Europoje. Nors tarp ekonominių tadžikų migrantų Rusija yra viena iš populiariausių krypčių, politiniams migrantams ši šalis ilgalaikėje perspektyvoje tapo nesaugi. Jau apie 2019 m. sustiprėję Rusijos institucijų veiksmai prieš Tadžikistano politinius migrantus, įskaitant bendradarbiavimą su Tadžikistano valdžios institucijomis, paskatino dalį jų ieškoti prieglobsčio Europos valstybėse, taip prisidedant prie antrosios politinių migrantų bangos Lietuvoje formavimosi. 2022 m. Rusijos Aukščiausiasis Teismas, Tadžikistano vyriausybės prašymu, Islamo atgimimo partiją oficialiai

⁵⁶ Edward Lemon ir Hélène Thibault, „Counter-Extremism, Power and Authoritarian Governance in Tajikistan“, *Central Asian Survey* 37, nr. 1 (2018): 137–159, <https://doi.org/10.1080/02634937.2017.1336155>.

⁵⁷ Carissa Mary Landes, *Legitimacy and Islamic Symbols in Contemporary Tajikistan* (magistro darbas, University of North Carolina, 2016).

⁵⁸ *Ibid.*

paskelbė teroristine organizacija, taip dar labiau įtvirtindamas režimo galimybes persekioti opoziciją ir užsienyje. Šie Tadžikistano valdžios veiksmai sukėlė tarptautinį pasmerkimą ir buvo įvardyti kaip rimčiausia represijų banga šalyje nuo pilietinio karo laikų.

3. Tyrimo metodologija

Lauko tyrimas buvo vykdytas pirmosios šio straipsnio autorės 2024 m. kovo–balandžio mėnesiais. Buvo atlikti interviu su politiniais migrantais iš Tadžikistano (8 interviu), nevyriausybinių organizacijų (NVO) darbuotojais teisininkais (2 interviu) ir socialiniais darbuotojais (2 interviu), tiesiogiai dirbusiais su šia migrantų grupe. Tyrime išimtinai buvo kalbinti tadžikai politiniai migrantai, gavę prieglobstį gyventi Lietuvoje dėl politinio persekiojimo Tadžikistane. Ekonominių migrantų tiesiogiai šis tyrimas neapima. Politiniai migrantai vyrai, kurie sudaro didžiąją šio tyrimo informantų dalį, yra Islamo atgimimo partijos nariai, taip pat asmenys, vykdę kitokią veiklą, valdžios traktuotą kaip priešišką (akademikai, žurnalistai ir pan.). Kalbintų tadžikių moterų prieglobsčio priežastys yra jų vyrų įsitraukimas į opozicinę partiją ir iš to kylanti grėsmė visai jų šeimai. Didžioji dalis informantų atvyko į Lietuvą 2016–2017 m., likę – 2019–2021 m.

Tadžikų informantų buvo ieškoma remiantis įvairių nevyriausybinių organizacijų pagalba, taip pat bendraujant su Tadžikistano Baltijos kultūros centru⁵⁹. Tadžikų politinių migrantų bendruomenė Lietuvoje yra labai uždara, ypač sudėtinga užmegzti ryšius su moterimis. Tadžikės migrantės buvo mažiau linkusios dalintis savo patirtimis nei vyrai – tik 3 sutiko duoti interviu šiam tyrimui. Prieigą prie tadžikų politinių migrantų apsunkino ir politinės aplinkybės. Atliekant tyrimą 2024 m. kovo 22 d. tadžikai įvykdė teroro aktą koncertų salėje

⁵⁹ Tadžikistano Baltijos kultūros centras (TBKC) – NVO, įkurta 2019 m. tadžikų (daugiausia politinių migrantų) bendruomenės Lietuvoje. Organizacijos tikslas yra skatinti visapusišką tadžikų, gyvenančių Lietuvoje, veiklos plėtrą ir jų prisitaikymą naujoje gyvenamojoje aplinkoje.

Tadžikistano Baltijos kultūros centras, „Apie mus“, TBKC, žiūrėta 2024 m. balandžio 9 d., <https://lt.tbcc.lt/>.

netoli Maskvos, o vėliau buvo sulaikytas Lietuvos tadžikų politinės bendruomenės narys dėl galimos grėsmės Lietuvos saugumui. Tai stipriai paveikė Lietuvos tadžikų norą dalyvauti tyrime.

NVO darbuotojai buvo atrenkami atsižvelgiant į tai, ar jie turi darbo su tadžikais politiniais migrantais patirties. Teisininkų santykis su pabėgėliais yra labai svarbus, siekiant užtikrinti veiksmingą teisinį atstovavimą prieglobsčio bylose, įvairiose konsultacijose, rengiant skundus ir kitus rašytinius dokumentus. Socialiniai darbuotojai turi gana artimą ryšį su migrantais, padeda jiems perprasti valstybės procedūras ir konsultuoja įvairiais praktiniais kasdienio gyvenimo klausimais. Tadžikų politinių migrantų ir NVO darbuotojų pasakojimai daugiausia buvo ne prieštaraujantys vieni kitiems, bet praplečiantys ir papildantys vieni kitus.

Interviu buvo atlikti Vilniuje informantams patogioje ir saugioje aplinkoje; 2 interviu atlikti per „Zoom“ platformą. Interviu buvo įrašyti diktofonu, gavus visų informantų leidimą. Visi informantai buvo informuoti apie tyrimo anonimiškumą ir jų teisę neatsakyti į nepatogius klausimus arba galimybę bet kada nutraukti interviu. Interviu pradžioje ir pabaigoje informantai buvo supažindinti su jų duomenų apsaugos sąlygomis. Interviu buvo vykdomi trimis kalbomis, atsižvelgiant į informantų kalbos pasirinkimą – lietuvių, anglų arba rusų. Tyrime dalyvavę asmenys yra suteikę žodinį ir (arba) rašytinį sutikimą dėl atliekamo interviu. Informantų tapatybė dėl jų itin pažeidžiamo statuso yra įslaptinta, o jų vardai koduojami. Taip pat yra įslaptinti NVO atstovai, kuriems yra tekę turėti kontaktą su šia migrantų grupe.

Atlikus interviu, duomenys buvo transkribuoti ir išversti į lietuvių kalbą. Duomenų analizė buvo atliekama taikant teminę analizę⁶⁰. Šiame tyrime vartojama sąvoka „temos“ apibūdinti pasikartojančias prasmų struktūras duomenyse. Analizė buvo atliekama mišria strategija: pradiniai kodai iš dalies buvo formuojami remiantis tyrimo klausimais ir interviu gairėmis, tačiau galutinės temos buvo išgrynintos indukciskai, nuosekliai analizuojant ir lyginant informantų

⁶⁰ Virginia Braun ir Victoria Clarke, „Using Thematic Analysis in Psychology“, *Qualitative Research in Psychology* 3, nr. 2 (2006): 77–101, <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>.

pasakojimus. Analizės procesas vyko keliais etapais: 1) daugkartinis tyrimo medžiagos skaitymas; 2) pirminis atviras kodavimas; 3) kodų grupavimas į preliminarias temas; 4) temų peržiūra ir tikslinimas; 5) galutinis temų konceptualizavimas ir interpretacija.

4. Tyrimo duomenų analizė

4.1. Tadžikų migracijos priežastys ir Lietuvos pasirinkimo motyvai

Kalbintų tadžikų pasakojimai atskleidžia, kad juos migruoti paskatino politinio persekiojimo motyvai. Dauguma informantų savo išvykimą siejo su jiems Tadžikistane iškeltomis baudžiamosiomis bylomis dėl tariamo ekstremizmo ir spaudimo, kurį jie patyrė dėl priklausymo Islamo atgimimo partijai arba dėl jos palaikymo. Šios patirtys leidžia kalbėti apie „stūmos“ veiksnius, kuriuos formavo ne pavieniai incidentai, o sisteminis saugumo struktūrų veikimas, nukreiptas prieš opoziciją.

Daler pasakojime persekiojimas įgauna nuolatinės grėsmės formą: „Jie pradėjo mūsų ieškoti ten [Tadžikistane – aut. past.], kad atiduotų į KGB. <...> aš slėpiausi namuose, tada išvykau į Rusiją, <...> bet ir ten jau atėjo sąrašas, kad mane nori vežti atgal“ (Vilnius, 2024 m. balandžio 15 d.). Ši citata svarbi ne tik tuo, kad pagrindžia individualų atvejį, bet ir pažymi transnacionalinio persekiojimo praktika – net išvykęs į Rusiją, informantas nesijautė saugus. Mahtab savo migracijos sprendimą siejo su tėvo įkalinimu: „Kai mano tėvą uždarė į kalėjimą 2015 m. dėl to, kad priklausė partijai, tada nusprendėm bėgti“ (Vilnius, 2024 m. balandžio 23 d.). Šiuo atveju migracija tapo šeimos kolektyvine išgyvenimo strategija, o ne individualiu asmens pasirinkimu. Suhraab patirtis rodo, kad grėsmė galėjo reikštis ir per diplomatinius kanalus, šiuo atveju per ambasadą: „Kai ambasada liepė man sugrįžti į Tadžikistaną [asmuo tuo metu gyveno kitoje valstybėje – aut. past.] po to, kai suėmė mano tėvą, tada ir supratau [kad asmeniui gresia pavojus – aut. past.]“ („Zoom“ platforma, 2024 m. balandžio 16 d.). Parviz pasakojimas atskleidžia, kad pakakdavo įta-

rimo dėl bet kokių ryšių su partija, kad asmuo būtų imtas tapatinti su grėsme valstybei: „Regioninė KGB irgi man grasino, sakė, tu iš šitos, iš Islamo partijos. Aš sakiau, jei aš iš Islamo partijos, kodėl aš dirbu čia [jis ėjo pareigas institucijoje, neprieinamoje režimo kritikams ir opozicionieriams – aut. past.]“ (Vilnius, 2024 m. balandžio 9 d.).

Interviu su teisininkais tik sustiprina informantų pasakojimų patikimumą. Pasak vieno iš teisininkų, „Tadžikistano valstybės saugumo tarnybos juos labai aktyviai seka. Tai jie gali labai lengvai pakliūti, tapti Tadžikistano saugumo dėmesio objektu ir dėl to jiems gali būti iškelta baudžiamoji byla vat tais mano minėtais baudžiamojo kodekso straipsniais“ (Teisininkas Nr. 1, Vilnius, 2024 m. kovo 27 d.). Taigi politinis persekiojimas tampa struktūriniu migracijos veiksniu, formuojančiu tiesioginį pagrindą kalbintų tadžikų migracijai, ir sujungia persekiojamą patiriančius asmenis į labai uždarą ir pažeidžiamą bendruomenę, kuriai gyvybiškai svarbu dalintis patirtimis strateguojant būdus, kur ir kaip būtų saugiausia migruoti.

Politinių Tadžikistano pabėgėlių migracija į Lietuvą vyko tam tikromis bangomis, tai rodo jų migracijos proceso tinkliškumą ir koordinuotumą. Kalbinti teisininkai išskyrė dvi bangas, kurių metu į Lietuvą atvyko Tadžikistano piliečių ir prašėsi prieglobsčio. Pirmoji banga kilo 2016–2017 m., kai 2015 m. Islamo atgimimo partija Tadžikistano valdžios buvo paskelbta teroristine organizacija. Antroji banga buvo 2018–2019 m., kai Tadžikistano valdžia pradėjo persekioti tadžikus Rusijoje, ir dėl to jiems teko vykti kitur ir ten prašytis prieglobsčio. Šios bangos rodo migracijos tinkliškumą: dauguma atvykusiųjų į Lietuvą prieš tai gyveno Rusijoje, Turkijoje ar kitose šalyse, kur jau buvo susidarę tam tikri bendruomeniniai ryšiai. Tačiau didėjantis nesaugumas tarpinėse šalyse paskatino ieškoti naujų, saugesnių krypčių. Kurį laiką Rusijoje gyvenę informantai turėjo iš ten išvykti, nes šalis pradėjo išduoti tadžikus Tadžikistano valdžiai. Panaši situacija nutiko ir Turkijoje, kai Tadžikistano valdžia pradėjo reikalauti Turkijos valdžios grąžinti jų opozicijos narius. Dėl kilusio nesaugumo šiose šalyse jie nusprendė vykti į Lietuvą, remdamiesi kitų, jau Lietuvoje įsikūrusių, tadžikų politinių pabėgėlių patirtimis. Tarp informantų pasitaikė ir asmenų, atvykusių į Lietuvą per Baltarusiją 2021 m.; viena šeima tik ga-

vusi prieglobstį Lietuvoje buvo išvykusi į kitą ES valstybę ir po kurio laiko buvo grąžinta atgal remiantis Dublino procedūra⁶¹.

Pagrindinis veiksnys, lėmęs, kad tadžikai pasirinko Lietuvą, tai šalies garantuojamas saugumas: „Aš tiesiog norėjau būti ten, kur man saugu, ir važiauvau čia“ (Amir, „Zoom“ platforma, 2024 m. balandžio 16 d.). Nisai apsisprendžiant buvo svarbi šeimos narių nuomonė, iškelianti saugumą kaip prioritetą: „Tėtis sakė, kad Lietuvoje mums bus saugu“ (Vilnius, 2024 m. balandžio 12 d.). Parviz ir Madinos pasakojimai taip pat atskleidžia tinklų svarbą įvertinant saugumo situaciją – Lietuvoje jau gyvenę bendruomenės nariai ne tik suteikė praktinę pagalbą, bet ir veikė kaip patikimi informacijos šaltiniai, leidžiantys įvertinti įvairias rizikas (Parviz, Vilnius, 2024 m. balandžio 9 d.; Madina, Vilnius, 2024 m. balandžio 23 d.). Šie pavyzdžiai rodo, kad Lietuva tadžikų migrantų suvokiama kaip saugus prieglobstis jų įvairių grėsmių pilname gyvenime.

Kai kurių informantų pasakojimuose Lietuvos pasirinkimą papildomai pagrindė istoriniai panašumai. Sovietinę patirtį turintys tadžikai akcentavo bendrą istorinę Sovietų Sąjungos praeitį. Suhrab teigimu, „Lietuva praeityje turėjo mūsų problemų ir jie mus geriau supras, dėl to ir pasirinkau ją“ (Vilnius, 2024 m. balandžio 23 d.). O Sultan moraliniu orientyru tapo Lietuvos nepriklausomybės istorija: „Mūsų šalyje visi kalbėjo apie Baltijos šalių didvyriškumą. Pamenu, vienas mano giminaitis atvyko į Baltijos šalis ir spausdino išsivadavimo laikraščius, o paskui kažkaip juos nuvežė į Tadžikistaną. Iš jo pokalbių girdėjau, kad Baltijos šalių tautos myli laisvę ir sugebėjo išsikovoti laisvę“ (Vilnius, 2024 m. balandžio 23 d.).

Šie fragmentai leidžia teigti, kad Lietuva informantų regima ne tik kaip saugi teritorija, bet ir kaip simbolinė laisvės ir pasipriešinimo autoritarizmui erdvė. Tadžikų migracijos krypties pasirinkimą formavo ne tik praktiniai saugumo, bet ir istorinės atminties bei vertybinio bendrumo argumentai.

⁶¹ Dublino procedūra nustato, kuri viena šalis yra atsakinga už asmens prieglobsčio prašymo nagrinėjimą. Tai reiškia, kad asmuo gali būti šios šalies perduotas kitai šaliai, kuri atsakinga už jo prašymo nagrinėjimą. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, *Dublino procedūra: faktai ir skaičiai*, n. d., <https://migracija.lrv.lt/lt/naujienos/dublino-procedura-faktai-ir-skaiciai>

4.2. Tadžikų politinių migrantų tinklai Lietuvoje: bendruomenės parama ir vidiniai skirtumai

Tyrimo duomenys rodo, kad politinių migrantų iš Tadžikistano migracija į Lietuvą buvo ir tebėra grindžiama socialiniais ryšiais, kurie funkcionuoja kaip neformali migracijos infrastruktūra. Šie ryšiai palengvina ne tik atvykimą į šalį, bet ir integraciją į naują aplinką. Didžioji dalis Lietuvoje gyvenančių tadžikų politinių migrantų bendruomenės narių yra Islamo atgimimo partijos nariai ir jos rėmėjai. Šis ryšys turi ne tik simbolinę, bet ir praktinę reikšmę, pavyzdžiui, prieglobsčio procese. Kaip pažymi vienas iš kalbintų teisininkų: „Jie tikrai tuos savo narius prižiūri, jie turi sąrašus. Jie bent jau pateikia raštus, kad buvai partijos narys, kas jiems palengvina šiek tiek įrodinėjimą. <...> Tadžikam jų ta diaspora Lietuvoje tikrai padeda“ (Teisininkė Nr. 1, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.). Šis interviu fragmentas leidžia matyti, kaip diaspora veikia kaip kolektyvinio liudijimo mechanizmas: bendruomenė ne tik suteikia emocinę paramą, bet ir dalyvauja formuojant teisinį naratyvą. Šitaip tadžikų pabėgėlių migracijos tinklai tampa ne tik socialinės paramos, bet ir politinio legitimumo kūrimo erdve.

Socialiniai ryšiai išlieka svarbūs ir jau gyvenant Lietuvoje. Tyrimo dalyviai ir su jais dirbantys specialistai pabrėžė, kad būsto, darbo ir vaikų priežiūros klausimai dažnai sprendžiami sudarius neformalius bendruomeninius susitarimus. Viena iš socialinių darbuotojų pažymi: „Šeimininkas dažniausiai sutinka nuomoti kitai šeimai iš Tadžikistano ir tikrai matau, kad labai daug šeimų taip tarpusavyje susitaria. Keičiasi butais arba paskui pasiūlo ten kitiems, suranda kitus nuomininkus. Tai vat taip per savo bendruomenę pavyksta [jiems] gyventi“ (Socialinė darbuotoja Nr. 1, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.). Ši mintis leidžia teigti, kad tadžikų integracija vyksta per etninį tinklą, kuris sumažina riziką ir neapibrėžtumą. Ta pati logika veikia ir kitose minėtose srityse: darbo rinkoje, kasdienėje veikloje (vaikų priežiūra, renginių organizavimas ir pan.). Taigi bendruomenė tampa lygiagrečia adaptacijos sistema.

Visgi nereikėtų traktuoti tadžikų pabėgėlių bendruomenės kaip vienalytės. Nors žvelgiant iš išorės ji gali atrodyti homogeniška, tyrimo duomenys rodo vidinę diferenciaciją, ypač religinėje srityje. Viena iš socialinių darbuotojų apibūdina šias dvi santykinai atskiras grupes bendruomenės viduje:

Jos egzistuoja atskirai tos dvi bendruomenės [politinių migrantų / pabėgėlių – aut. past.] dalys, per kažkokias dideles svarbias šventes [tradicinės musulmonų šventės – aut. past.] visi susitinka kartu, na dalyvauja, švenčia, bet paskui vis tiek jie labiau laikosi atskirai. <...> Yra ta centrinė bendruomenė ir ji yra iš labiau religingų žmonių. Ji tikrai gerai veikianti. <...> Ir yra tokia atskilusi bendruomenės dalis iš tų mažiau religingesnių, kurie galbūt nueina į barą išgerti vakare, ko tikrai nedarytų ta kita dalis bendruomenės, tai vat jie irgi tarpusavyje [kartu su afganais pabėgėliais, kurie yra mažiau religingi – aut. past.] susitinka. (Socialinė darbuotoja Nr. 1, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.)

Šis skirtumas rodo, kad bendruomeniškumas nereiškia savaiminio solidarumo ir vientisumo. Religinė praktika tampa vidinės hierarchijos ir simbolinių ribų formavimo pagrindu. Tai leidžia kalbėti apie daugiasluoksnį tinklą, kuriame solidarumas veikia selektyviai. Ši fragmentacija atsiskleidžia ir Rasos Erentaitės bei Vilanos Pilinkaitės-Sotirovič migrantų integracijos tyrime, kuriame pabrėžiama, kad socialiniai ryšiai bei prieiga prie išteklių priklauso nuo įvairių socialinių kategorijų ir migracijos trajektorijų⁶².

Kalbant apie tadžikų politinių migrantų migracijos tinklą plėtrą, jie formuojasi taikant šeimos susijungimo praktiką. Visi kalbinti vyrai, gavę prieglobstį Lietuvoje, inicijavo savo žmonių ir vaikų atvykimą. Šis procesas dažnai trukdavo kelerius metus ir reikalavo aktyvaus moterų įsitraukimo joms dar būnant Tadžikistane – dokumentų rinkimo, informacijos perdavimo, emocinės paramos. Tai leidžia matyti, kad tadžikų pabėgėlių migracijos tinklai yra palaikomi per šeimos ryšius. Nors formaliai mobilumas prasideda nuo vyrų, moterų darbas (tiek renkant reikiamus dokumentus, tiek emocinis) tampa esmine migracijos tinklą formavimo dalimi.

⁶² Rasa Erentaitė ir Vilana Pilinkaitė-Sotirovič, „Lyties aspektas migracijos procesuose: trečiųjų šalių piliečių situacijos Lietuvoje analizė“, *Eniškumo studijos* 1, nr. 2 (2012).

Jau gyvenant Lietuvoje, tadžikams politiniams migrantams santuokų, kaip bendruomenės palaikymo, klausimas išlieka labai svarbus. Sprendimai dėl šeimos kūrimo yra priimami ne individualiai, bet šeimos ir bendruomenės rate. Socialinė darbuotoja pateikė pavyzdį: „Yra buvę atvejų, kai *online* susituokia, parašo tą dokumentą, o tada žmoną kviečiasi į Lietuvą šeimos sujungimo pagrindu“ (Socialinė darbuotoja Nr. 1, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.). Tai rodo, kad santuoka tampa ne tik asmeninio pasirinkimo, bet ir migracijos strategijos dalimi. Ji leidžia atkurti ir plėsti tinklus transnacionaliniu mastu.

Tyrimo duomenys atskleidžia, kad moterų vaidmuo bendruomenėje yra dviprasmiškas. Viena vertus, jos atlieka esminį reprodukcinį ir kultūrinį vaidmenį (gimtosios kalbos mokymas, religinių praktikų perdavimas, renginių organizavimas). Kita vertus, jų socialinė padėtis dažnai lieka subordinuota. Vienas iš teisininkų atkreipia dėmesį į situacijas, kai smurtas artimoje aplinkoje tampa prieglobsčio priežastimi. Kai kurios šeimos atvyksta ir pasiprašo prieglobsčio dėl politinio persekiojimo, tačiau pabėgėlių priėmimo centrams pastebėjus smurto atvejus šeimoje, moterų prieglobsčio prašymo priežastis keičiasi: „Situacijos būna įvairios, kai kurios susirenka vaikus [ir] pabėga iš Tadžikistano. Kitos atvažiuoja į Lietuvą su vyru ir čia centruose [pabėgėlių priėmimo centruose – aut. past.] pastebima, kad prieš jas smurtauojama ir reikiama pagalba ir to pasekoje viskas paaiškėja ir dažniausiai tai reiškia, kad kinta prieglobsčio prašymo motyvai [prieglobsčio prašymo motyvas keičiasi iš ieškomo prieglobsčio dėl vyro priklausymo opozicinei partijai į smurtą artimoje aplinkoje – aut. past.]. (Teisininkė Nr. 1, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.).

Šis pavyzdys rodo, kad migracija ne visada panaikina galios asimetrijas bei socialines ir lyčių hierarchijas – kai kuriais atvejais jos persikelia ir transformuojasi migracijos kontekste, tai taip pat atskleidžia Ramintos Jakucevičienės tyrimas, kuriame analizuojama musulmonių migrantų padėtis Lietuvoje⁶³.

⁶³ Raminta Jakucevičienė, *Lytis ir religija pabėgėlių įtraukties procesuose Lietuvoje: musulmonių pabėgėlių ir integracijos vykdytojų sąveikos etnografija* (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2025), <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.780>

Šiuolaikiniame Tadžikistano politiniame diskurse tauta yra laikoma moterimi, o moteris – nacionaline nuosavybe, dėl to kiekvienas klausimas, susijęs su jų reprodukcija, yra labai politizuotas. Tačiau moterų politinis aktyvumas yra neskatinamas ir ribojamas⁶⁴. Tiek teisininkai, tiek socialinės darbuotojos nerimauja dėl tadžikių įgalinimo ir integracijos Lietuvoje. Jie pabrėžė, kad moterų balsas nėra pakankamai girdimas ir tai kelia nerimą dėl jų padėties bendruomenės viduje: „Apskritai kalbėti su tadžikėmis visada buvo sudėtinga. „Nieko nežinau nieko nemačiau, nieko negirdėjau.“ <...> Vyrai sėkmingai integruojasi, dėl moterų nesu tokia įsitikinusi“ (Teisininkė Nr. 1, Vilnius, 2024 m. kovo 28 d.). Kalbinti tadžikai taip pat sutinka, kad moterų nugalėjimas bendruomenės viduje yra problema, kurią reikia spręsti, tačiau paklausus, kokiais būdais ji bus sprendžiama, konkretaus atsakymo nebuvo gauta. Susidaro bendras įspūdis, kad tadžikės moterys, nors ir užsiima bendruomenei reikšmingomis veiklomis ir bando kipti į profesinį gyvenimą, gyvena vyrų dominavimo sąlygomis, o tai apsunkina jų saviraišką.

Apibendrinant galima teigti, kad tadžikų politinių migrantų socialiniai ryšiai atlieka dvejopą funkciją. Viena vertus, jie veikia kaip apsauginis tinklas, leidžiantis efektyviau įveikti teisinius ir socialinius sunkumus. Kita vertus, jie atskleidžia vidines ribas ir skirtis, ypač religingumo ir lyties pagrindu. Tadžikų politinių migrantų tinklai tampa ne tik paramos sistema, bet ir socialinės kontrolės, ribų ir hierarchijos erdve.

Elena Borisova tadžikų migracijos į Rusiją kontekste pažymi, kad nors migruojančių tadžikų moterų skaičius palaipsniui auga, migracija išlieka „vyriskas reikalas“ dėl kultūriškai konstruojamo diferencijuoto mobilumo: vyrų migracija regima kaip šeiminė pareiga, o į moterų mobilumą žiūrima įtariai kaip į metantį šešėlį moterų moralei ir šeimos reputacijai⁶⁵. Šis pastebėjimas labiau liečia savarankiškai migruojančias tadžikas. Politinių Tadžikistano migrantų atveju mo-

⁶⁴ Shahnoza Nozimova, „Imagined Women: Bearing, Rearing, and Wearing the Tajik Nation“, in *Central Asian Affairs*, ed. Diana Kudaibergenova, nr. 2 (2022): 324–350, <https://doi.org/10.30965/22142290-bja10033>.

⁶⁵ Elena Borisova, *Paradoxes of Migration in Tajikistan: Locating the Good Life* (London: UCL Press, 2024), 10, <https://doi.org/10.2307/jj.8731493>.

terų migracija, siekiant šeimos susijungimo, priešingai, traktuojama kaip šeiminės pareigos išpildymas.

Rustamas Samadovas apie tadžikus migrantus Rusijoje teigia, kad transnacionalinė patirtis ir buvimas kitoje kultūroje įgalina tadžikus vyrus lanksčiau traktuoti socialinių lyčių vaidmenis ir netgi kvestionuoti nusistovėjusias praktikas Tadžikistano visuomenėje⁶⁶. Politiniams Tadžikistano migrantams Lietuvoje svarbu konservatyvaus požiūrio į lyčių vaidmenis išlaikymas, nes tai leidžia jiems palaikyti savo politinę islamiškąją tapatybę, taip pat atsiribojimą nuo ekonominių migrantų.

4.3. Tadžikų pabėgėlių migracijos tinklai ir transnacionalinės grėsmės

Fizinis pasitraukimas iš Tadžikistano nereiškia politinio saugumo atkūrimo. Priešingai – daugelio informantų patirtys leidžia kalbėti apie transnacionalinį nesaugumą, kai represinis režimo veikimas persikelia už valstybės teritorinių ribų ir veikia diasporą per šeimos ryšius, informacinę kontrolę bei simbolines bausmes. Nuolatinio ryšio su Tadžikistane likusiais artimaisiais palaikymas dažnai yra lydimas baimės ir kaltės jausmo. Kiekvienam pabėgėliui labai svarbu išlaikyti kontaktą su savo artimaisiais, likusiais kilmės šalyje. Dažnu atveju jie jaučia *survivor guilt* (liet. išgyvenusiųjų / išsigelbėjusiųjų kaltė) dėl to, kad turėjo galimybę pabėgti ir gauti prieglobstį saugioje vietoje. Dažnai šią kaltę pabėgėliai bando „išpirkti“ padėdami savo šeimos nariams įvairiais įmanomais būdais – finansiškai, pagelbėdami jiems atvykti pas juos, palaikydami emocinį ryšį⁶⁷.

Kai kurie kalbinti asmenys pabrėžė, kad telefoniniai ar internetiniai pokalbiai yra nesaugūs, nes baiminamasi sekimo ir galimų re-

⁶⁶ Rustam Samadov, *Masculinities of Tajik Labor Migrants: Transformations of Gender Roles and Practices in a Transnational Migration Context* (Singapore: Palgrave Macmillan, 2024), 12.

⁶⁷ Jacinta Goveas ir Sudharshana Coomarasamy, „Why Am I Still Here? The Impact of Survivor Guilt on the Mental Health and Settlement Process of Refugee Youth“, in *Today's Youth and Mental Health: Hope, Power, and Resilience*, ed. S. Pashang, N. Khanlou ir J. Clarke (2018), 101–117, https://doi.org/10.1007/978-3-319-64838-5_6.

presijų prieš Tadžikistane likusius artimuosius. Vienas iš teisininkų pasakojo apie tokį atvejį: „Aš irgi esu [su tuo] susidūręs ir vienas man yra rodęs savo tėvo vaizdo įrašą, kurio jis išsižada ir ten vi-saip prakeikia, grubiai tariant. <...> Bet ten, aišku, jokių nuoširdumų nėra ir bauginimo tokia taktika atsiradus“ (Teisininkas Nr. 1, Vilnius, 2024 m. kovo 27 d.). Šis pavyzdys rodo, kaip šeima tampa ne tik emocinės paramos šaltiniu, bet ir režimo spaudimo įrankiu.

Ne visi informantai tiesioginį spaudimą patyrė vienodai. Vieni teigė, kad su artimaisiais bendrauja gana laisvai, kiti kad kontaktuoja netiesiogiai, per trečiuosius asmenis ar giminaičius kitose šalyse. Sultan pateikė pavyzdį, kaip jo artimieji buvo iškviesti į apklausą po vieno iš jų pokalbių telefonu. Panašiai teigė ir Madina – kad pastaruoju metu darosi beveik neįmanoma saugiai bendrauti su artimaisiais, likusiais Tadžikistane. Viena iš socialinių darbuotojų pasakojo apie vieną jos integruojamos šeimos pavyzdį, kai, norėdami aplankyti Tadžikistane gyvenusį sergantį artimą asmenį, jie turėjo vykti į kaimyninę Vidurinės Azijos šalį, kad ten galėtų saugiai susitikti. Visi informantai, turintys artimą ryšį su Tadžikistane likusiais artimaisiais, teigė, kad nerimą dėl jų jaučia visada.

Prie tadžikų pabėgėlių Lietuvoje nesaugumo ir grėsmių jausmo prisideda ir įvairūs politinio smurto incidentai kitose šalyse, į kuriuos gali būti įsitraukę kiti tadžikai. Kiekvienas su politiniu smurtu ar grėsmėmis susijęs incidentas stipriai paliečia juos kaip bendruomenę. Tyrimo metu įvykęs teroro aktas netoli Maskvos ir tadžikų politinės bendruomenės Lietuvoje nario sulaikymas gerokai apsunkino tyrimo eigą – ne vienas tadžikas atsisakė duoti interviu, kiti jautė nerimą dėl savo saugumo Lietuvoje. Svarbu pažymėti, kad visi tadžikai, su kuriais teko kalbėti, smerkė šį teroro aktą ir abejojo, ar šio įvykio kaltininkai yra būtent tadžikai. Tačiau pats įvykis sustiprino kolektyvinės atsakomybės ir stigmatizacijos baimę. Tie, kurie turėjo kontaktą su Rusijoje gyvenančiais tadžikais, užsiminė, kad Rusijoje gyvenantys tadžikai jaučia baimę būti grąžinti į Tadžikistaną arba išsiųsti į fronto liniją Rusijos–Ukrainos kare. Elena Borisova pažymi, kad, „nepaisant padidėjusio smurto prieš migrantus Rusijos viduje ir

naujų egzistencinių rizikų, susijusių su Rusijos paso turėjimu [galimybė būti išsiųstam kovoti Rusijos kare Ukrainoje – aut. pastaba], tadžikų judėjimas tarp tėvynės ir Rusijos išlieka gana pastovus⁶⁸.

Visi kalbinti tadžikai atsisakė komentuoti jų bendruomenės nario suėmimą Lietuvoje arba sakėsi nežinantys jokių detalių apie jį⁶⁹. Tai nebuvo pirmas kartas, kai Tadžikistano pilietis buvo paskelbtas grėsme saugumui. Teisininkas pateikia vieną ankstesnę pavyzdį:

[Kartą] buvo iš Švedijos grąžintas Tadžikistano pilietis į Lietuvą. Jis [buvo] perduotas pagal tokią vadinamą Dublino procedūrą ir jis buvo apkaltintas. Na, tiksliau, ne apkaltintas, o buvo pateikta informacija, kad jis susijęs su tuo metu Švedijoje įvykusi teroro aktu ir būtent kad jis buvo susijęs su šiais asmenimis, kurie ir įvykdė teroro aktą. Ir tiesiog Migracijos departamentas viešai buvo išplatinęs ir išviešinęs šio asmens duomenis, kas yra ypatingai šiurkštus asmens duomenų pažeidimas, tiesiogiai sukėlęs pavojų asmens laisvei ir saugumui. Tai šis asmuo buvo galiausiai grąžintas į Tadžikistaną ir pagal jo giminės artimųjų parodymus man, na jis ir atsidūrė Tadžikistane, kalėjime. (Teisininkas Nr. 1, Vilnius, 2024 m. kovo 27 d.)

Kaip matome iš pateikto atvejo, nacionalinio saugumo argumentai migracijos procesuose gali lemti sprendimus, turinčius reikšmingų pasekmių asmens teisėms ir saugumui, ypač kai informacija viešinama dar neįrodžius kaltės. Ši situacija atskleidžia įtampą tarp valstybės siekio užtikrinti saugumą ir pareigos laikytis proporcingumo, nekaltumo prezumpcijos bei apsaugos nuo galimo persekiojimo principų. Tai taip pat atsispindi El-Arab ir bendraautorijų tyrime, skirtime 2021 m. situacijai Lietuvos pasienyje su Baltarusija, kuriame parodoma, kaip humanitariniai aspektai susipina su administracinė-

⁶⁸ Elena Borisova, *Paradoxes of Migration in Tajikistan: Locating the Good Life* (London: UCL Press, 2024), <https://doi.org/10.2307/jj.8731493>.

⁶⁹ Sulaymonas Davlatovas 2024 m. balandžio mėnesį buvo suimtas dėl tariamos grėsmės nacionaliniam saugumui. Natalija Zverko, „Lietuvoje suimtas Tadžikijos aktyvistas – VSD rado ryšių su teroristinėmis grupuotėmis“, *LRT*, žiūrėta 2025 m. gegužės 28 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2245334/lietuvoje-suimtas-tadzikijos-aktyvistas-tevyneje-jam-gresia-mirtis>

mis ir saugumo praktikomis, taip tiesiogiai paveikdami migrantų saugumą ir teisinį statusą⁷⁰.

Kalbėdamas apie galimas terorizmo grėsmes Lietuvai, teisininkas pažymėjo, kad šalyje tadžikai ir kiti musulmonai gyvena jau ilgą laiką, o Lietuvoje iškeltos bylos, susijusios su terorizmu, nebuvo islamiškojo terorizmo pobūdžio. Jis taip pat pažymėjo, kad iš Rusijos atvykstančių tadžikų atveju rizikų dėl jų ekstremizmo yra mažai, nes jie jau būna patikrinti Rusijos tarnybų:

Kalbant apie tuos teroristinius [nusikaltimus – aut. past.] Lietuvoje apskritai per visą istoriją su terorizmu buvo, atrodo, 2 bylos. Tai yra Kusaitė⁷¹ ir ir tas Micheal Campbell⁷² iš airių respublikonų armijos. Tai tų terorizmo bylų, sakau, jos ne su islamiškuoju terorizmu susiję. <...> Ir Rusijoje saugumas FSB, jis ypatingai gerai dirba, jie ten, ką gali jau irgi išsiuntinėja, nuteisia, siunčia į Tadžikistaną. Tai aš manau, jei ir yra tokia rizika <...>, ji būtų, manau, ypač ypač maža, nes, kaip minėjau, Rusijos saugumas pats profiltravęs, sugriežtinęs atvykimo tvarką. Tai, manau, tokių būtų labai labai maža rizika. (Teisininkas Nr. 1, Vilnius, 2024 m. kovo 27 d.)

Pastaraisiais metais išaugęs darbo migrantų iš Tadžikistano skaičius Lietuvoje pakeitė politinių migrantų saugumo situaciją. Politiniai migrantai pabrėžė, kad į įvairius renginius kviečia tik gerai

⁷⁰ R. A. El-Arab et al., „We Want Our Freedom Back, That’s Our Only Need: A Qualitative Study of Health and Social Needs Among Asylum Seekers and Undocumented Migrants Crossing the Borders from Belarus to Lithuania“, *Frontiers in Public Health* 12 (2024): 1371119, <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1371119>

⁷¹ Eglė Kusaitė buvo sulaikyta 2009 m. spalį, kai rengėsi vykti į Maskvą. Pagal kaltinimus, iš ten ji ketino keliauti į Čėčėniją ir susisprogdinti prie karinio objekto. 2016 m. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas visiškai išteisino Kusaitę. Milena Andriukaitytė, „JT Žmogaus teisių komitetas: Lietuva pažeidė E. Kusaitės teisę į saviraiškos laisvę“, *15min.lt*, 2019, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/jt-zmogaus-teisiu-komitetas-lietuva-pazeide-e-kusaites-teise-i-saviraiskos-laisve-56-1204976>.

⁷² Michaelas Campbells 2011 m. buvo nuteistas 12 metų kalėti dėl rengimosi daryti kontrabandą, disponavimo šaunamaisiais ginklais ir pasikėsimo teikti paramą sukarintai Airijos grupuotei „Tikroji Airijos respublikonų armija“ („Real IRA“). Saulius Chadasevičius, „Michaelas Campbells dėl terorizmo nuteistas kalėti 12 metų“, *15min.lt*, 2011, <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiimelaimes/michaelas-campbellas-del-terorizmo-nuteistas-xx-metu-59-175953>.

pažįstamus asmenis. Toks selektyvumas grindžiamas ne tik savisauga, bet ir rūpesčiu dėl ekonominių migrantų saugumo, baiminantis, kad šie grįžę į Tadžikistaną gali būti apkaltinti ryšių su opozicinėmis partijomis, kurios Tadžikistane yra paskelbtos teroristinėmis, palaikymu. Sultan ir kiti kalbinti informantai pabrėžė sąmoningai vengiantys politinių temų bendraudami su ekonominiais migrantais iš Tadžikistano, net rečiau lankosi Islamo kultūros centre (kuriame vyksta pamaldos), kad sumažintų savo matomumą platesnėje tadžikų bendruomenėje.

Kiti tadžikai bijo su mumis susisiekti. Ten stebi, kas draugauja su šiomis opozicijomis. Tada grįžę pasakys arba susiras per telefoną. Jie arba pateks į kalėjimą, arba atims iš jų pinigus. (Parviz, Vilnius, 2024 m. balandžio 9 d.)

Mes matome tuos padidėjusius skaičius, bet nenorim su jais kalbėti, bijom dėl mūsų saugumo <...>; Su jais apie politiką mes nekalbam. <...> Aš rečiau vaikštau į mečetę, kai jie atvažiavo. (Sultan, Vilnius, 2024 m. balandžio 23 d.)

Šioje situacijoje migracijos tinklai įgauna dvejopą reikšmę. Viena vertus, bendruomenė išlieka esminis adaptacijos išteklius. Kita vertus, augant ekonominių migrantų skaičiui iš Tadžikistano, tinklai tampa ir galimo stebėjimo ar informacijos nutekimo kanalu. Kai politinių migrantų iš Tadžikistano migracijos tinklai ima plėstis ekonominiais migrantais, šie tinklai tampa ne tik palaikymo šaltiniu, bet ir ribojančiu veiksniu, stiprinančiu nesaugumo jausmą ir silpninančiu politinių migrantų socialinius ryšius. Politinis persekiojimas, kurį jie patyrė gyvendami Rusijoje ar Turkijoje, tarsi persikelia ir į Lietuvą, tik kitu pavidalu: per darbo migrantus, kurie, jų akimis, gali būti laikomi potencialiais režimo šalininkais. Besikeičianti tadžikų diaspora Lietuvoje, plečiantis ekonominei migracijai, stiprina politinių migrantų uždarumą ir apsunkina jų integracijos procesą.

4.4. Tadžikų politinių migrantų diasporos organizavimosi tendencijos Lietuvoje: kultūra, tapatybė ir politinis aktyvizmas

Kai valstybės smurtą ir persekiojimą išgyvenę asmenys užsitikrina prieglobstį demokratinėse šalyse, jie įgyja galimybę tęsti savo politinį aktyvizmą ir reikšti savo balsus naujais būdais⁷³. Kalbinti informantai, priklausę Islamo atgimimo partijai, iki šiol prisistato šios partijos nariais, taip išlaikydami savo politinę tapatybę ir diasporoje.

Viena iš tokių politinio ir kultūrinio tęstinumo formų yra Tadžikistano Baltijos kultūros centras, įkurtas 2019 m. Ši organizacija daugiausia vienija Tadžikistano politinius migrantus, gyvenančius Lietuvoje, bet palaiko ryšius ir su kitose ES šalyse gyvenančiais tadžikais opozicionieriais. Centras organizuoja įvairius bendruomenės renginius, šventes ir būrelius vaikams (moko gimtosios tadžikų kalbos, religijos ir tradicijų). Tačiau jo veikla neapsiriboja vien tik kultūrinio tęstinumo palaikymu. Svarbus tikslas yra ir Lietuvos visuomenės švietimas apie tadžikus bei musulmonus, ypač po juos sukrėtusių įvykių – teroro akto Maskvoje ir bendruomenės nario sulaikymo. Kaip pažymi vienas iš informantų: „Matome, kad problema ta, jog mūsų bendruomenė uždara, ir tai yra faktas. <...> Taigi viena iš priežasčių, tai buvo mano asmeninė idėja, kad mes, bendruomenė, taip pat turim priartėti prie lietuvių bendruomenės. <...> Visokie renginiai parodytų, kokie mes esam“ (Sultan, Vilnius, 2024 m. balandžio 23 d.).

Kitas informantas akcentuoja kultūros išlaikymo svarbą diasporoje: „Manau, kad labai svarbu išlaikyti savo kultūrą, ypač mums, pabėgėliams, ir parodyti ją lietuviams. Mūsų centras yra puiki galimybė tai padaryti“ (Amir, „Zoom“ platforma, 2024 m. balandžio 16 d.). O Nisa į organizavimąsi žvelgia kaip į būdą peržengti stigmatizacijos patirtis: „Man atrodo, kad labai svarbu parodyti, kad mes ne tokie [ne teroristai – aut. past.], kad mano apranga [mergina dėvi hidžabą – aut. past.] nieko blogo nedaro“ (Nisa, Vilnius, 2024 m. balandžio 12 d.).

⁷³ Selim Amany, „Being an Activist and Becoming a Refugee: Conflicting Subjectivities?“, *Journal of Immigrant & Refugee Studies* 22, nr. 1 (2024): 195–208.

Šios citatos atskleidžia, kad bendruomeninė veikla funkcionuoja ne tik kaip kultūrinės tapatybės palaikymo mechanizmas, bet ir kaip bandymas išsivaduoti iš stigmatizacijos ir kurti dialogą su priimančiąja visuomene.

Islamas ir tadžikų kultūra daugeliui informantų yra esminė jų tapatybės dalis, kurią svarbu perduoti ateities kartoms. Vyresnės kartos informantai minėjo, jog jiems yra svarbu, kad vaikai mokėtų tadžikų kalbą, kad būtų musulmonai, kad jų tradicijos ir įvairios šventės ir toliau būtų švenčiamos bendruomenėje ir kad jie ir toliau save laikytų tadžikais. Tačiau dauguma kalbintų tadžikų Lietuvą jau įvardija kaip savo namus. Tai ypač ryškiai atsispindi jaunesnės kartos interviu: „Jei reiktų vėl bėgti kur iš Tadžikistano, pasirinkčiau Lietuvą. Lietuva man tapo namais. Aš ją labai myliu. O kai kur išvažiuoju, pasiilgstu“ (Parviz, Vilnius, 2024 m. balandžio 9 d.). „Aš vaikams sakysiu, kad esu tadžikė iš Lietuvos. Čia yra mano namai“ (Nisa, Vilnius, 2024 m. balandžio 12 d.).

Tadžikų pabėgėlių organizavimosi praktikos Lietuvoje atskleidžia, kad bendruomeniškumas čia veikia dviem kryptimis: kaip kultūrinio tęstinumo erdvė ir kaip transformuota politinio aktyvizmo forma. Imdamiesi kultūrinių ir edukacinių iniciatyvų jie siekia ne tik išsaugoti savo tapatybę, bet ir aktyviai formuoti savo reprezentaciją Lietuvos viešojoje erdvėje. Tarp būtinybės išlaikyti tradicijas, tęsti politinį aktyvizmą ir siekio būti suprastiems priimančioje visuomenėje formuojasi nauja priklausymo samprata. Daliai tadžikų pabėgėlių Lietuva tampa ne laikina prieglobsčio vieta, o naujų namų prasmę įgaunanti erdvė, kurioje susipina jų politinės traumos, kultūriniai ryšiai, naujos gyvenimo patirtys ir ateities vizijos.

Išvados

Šalia objektyvių stūmos ir traukos veiksnių (pvz., politinio persekiojimo Tadžikistane ir Lietuvos garantuojamo saugumo), migraciniai tinklai išryškėjo kaip esminis tadžikų pabėgėlių migraciją paaiškinantis dėmuo skirtingais migracijos proceso etapais. Tadžikų bendruomenės

vaidmuo yra reikšmingas jiems apsisprendžiant emigruoti, pačiame migracijos procese ir kuriantis Lietuvoje. Vis dėlto tyrimas parodė, kad politinių migrantų tinklai pasižymi didesniu pažeidžiamumu nei įprastiniai migrantų tinklai. Ryšiai su Tadžikistane likusiais šeimos nariais palaikomi nuolatinės baimės dėl jų saugumo kontekste, o pasitikėjimas bendruomenės nariais tampa selektyvus ir atsargus.

Politiniais Tadžikistano migrantams vienu pagrindinių iššūkių gyvenant Lietuvoje tampa ekonominiai Tadžikistano migrantai. Migracijos tinklams plečiantis ir stiprėjant ekonominių migrantų ryšiams su kilmės šalimi, politiniai migrantai patiria padidėjusį neapibrėžtumą ir galimos stebėsenos riziką, o tai savo ruožtu kelia įtampą ir nerimą. Šitaip migracijos tinklai iš paramos struktūros transformuojasi į potencialios grėsmės erdvę, o politinių migrantų padėtis tampa labiau pažeidžiama nei ankstesniu laikotarpiu, kai bendruomenė buvo mažesnė ir homogeniškesnė. Tyrimo metu išryškėjo ir bendruomenės fragmentacijos požymių, pasireiškiančių kaip skirtis tarp politinių ir ekonominių migrantų, konservatyviau ir liberaliau nusistačiusių tadžikų bei vyrų ir moterų.

Naujausi antropologiniai ekonominių Tadžikistano migrantų Rusijoje tyrimai jų migracijos patirtis aiškina per „asmeniškumo ir savikūros“ (angl. *personhood/self-fashioning*), „gero gyvenimo“⁷⁴ ar „vyriškumo“⁷⁵ prizmes. Šiame straipsnyje pristatytas tyrimas rodo, kad Tadžikistano pabėgėlių situacija Lietuvoje geriau atsiskleidžia iš saugumo ir grėsmių perspektyvos, kuri tampa centrine jų tapatybės, kasdienio gyvenimo ir bendruomeniškumo patirčių ašimi.

Šis tyrimas prisideda prie migracijos tinklų teorijos plėtojimo parodydamas, kad autoritarinio režimo kontekste migracijos tinklai negali būti suprantami vien kaip solidarumo ir paramos mechanizmai. Šio tyrimo duomenys atskleidžia jų ambivalentiškumą: tie patys

⁷⁴ Elena Borisova, *Paradoxes of Migration in Tajikistan: Locating the Good Life* (London: UCL Press, 2024), <https://doi.org/10.2307/jj.8731493>.

⁷⁵ Rustam Samadov, *Masculinities of Tajik Labor Migrants: Transformations of Gender Roles and Practices in a Transnational Migration Context* (Singapore: Palgrave Macmillan, 2024), <https://doi.org/10.1007/978-981-96-0458-6>.

socialiniai ryšiai, kurie palengvina mobilumą ir informacijos cirkuliaciją, gali veikti ir kaip nepasitikėjimo, kontrolės bei fragmentacijos kanalai. Taigi politinių migrantų bendruomenės dinamika turi būti analizuojama atsižvelgiant tiek į transnacionalinius ryšius, tiek į geopolitinį kontekstą, kuriame šie ryšiai įgyja naujas reikšmes.

Lietuvoje išlieka didelis Vidurinės Azijos migrantų tyrimų poreikis, nes jų skaičius auga, ekonominė reikšmė stiprėja, tačiau įtrauktis į valstybę ir visuomenę situacija išlieka problemiška tiek dėl migrantų kultūrinio uždaro, tiek dėl priimančiosios visuomenės įtarumo. Toliau plėtojant tadžikų migrantų tyrimus būtų svarbu koncentruotis į ekonominių migrantų patirtis ir jų santykių su politiniais migrantais, nes būtent jų sąveika keičia bendruomenės struktūrą ir galios pusiausvyrą. Kalbant apie Tadžikistano pabėgėlius, būtų verta gilintis ir į jų religinės raiškos formas bei politinės tapatybės palaikymo ir perdavimo praktikas diasporoje.

Literatūra ir šaltiniai

- Abdulloev, Ilhom. „Job Dissatisfaction and Migration: Evidence from Tajikistan“. *IZA Journal of Development and Migration* 8 (2018): 21. <https://doi.org/10.1186/s40176-018-0132-8>.
- Aleef, Dastan. „Identity and Power – the Discursive Transformation of the Former Islamic Revival Party of Tajikistan“. In *Between Peace and Conflict in the East and the West*, edited by Anja Mihr, 175–193. Cham: Springer, 2021. https://doi.org/10.1007/978-3-030-77489-9_9.
- Andriukaitytė, Milena. „JT Žmogaus teisių komitetas: Lietuva pažeidė E. Kusaitės teisę į saviraiškos laisvę“. *15min*. 2019. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/jt-zmogaus-teisiu-komitetas-lietuva-pazeide-e-kusaites-teise-i-saviraiskos-laisve-56-1204976>.
- Aržuolaitienė, Kristina. „Vilniuje formuojasi Vidurio Azijos tautų kvartalas: štai kokius verslus jie kuria ir kur apsistoja“. *15min*. 2024. <https://www.15min.lt/verslas/naujiena/nt-ir-interjeras/sioje-vilniaus-miesto-dalyje-kuriasi-tadzikai-staikokius-verslus-kuria-ir-ka-dirba-971-2285430>.
- Bartušienė, Daiva. *Prieglobsčio etnografija: pabėgėlių sveikatos priežiūros patirtys Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2011.
- Bystrova, Julija. *Uzbekų kultūrinė adaptacija Lietuvoje*. Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010.

- Borisova, Elena. *Paradoxes of Migration in Tajikistan: Locating the Good Life*. London: UCL Press., 2024. <https://doi.org/10.2307/jj.8731493>
- Braun, Virginia, and Victoria Clarke. „Using Thematic Analysis in Psychology“. *Qualitative Research in Psychology* 3, nr. 2 (2006): 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>.
- Bromberg, Daniel J., Mary M. Tate, Arash Alaei, Julia Rozanova, Saifuddin Karimov, Dilshod Saidi, Kamiar Alaei ir Frederick L. Altice. „‘Who Are You and What Are You Doing Here?’: Social Capital and Barriers to Movement along the HIV Care Cascade among Tajikistani Migrants with HIV to Russia“. *AIDS and Behavior* 25, nr. 10 (2021): 3115–3127. <https://doi.org/10.1007/s10461-021-03359-w>.
- Chadasevičius, Saulius. „Michaelas Campbellas dėl terorizmo nuteistas kalėti 12 metų“. *15min*. 2011. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimaiirnelaimes/michaelas-campbellas-del-terorizmo-nuteistas-xx-metu-59-175953>.
- Cooley, Alexander ir John Heathershaw. *Dictators Without Borders: Power and Money in Central Asia*. New Haven, CT: Yale University Press., 2017.
- Cooley, Alexander, John Heathershaw ir J. C. Sharman. „The Rise of Kleptocracy: Laundering Cash, Whitewashing Reputations“. *Journal of Democracy* 29, nr. 1 (2018): 39–53.
- El-Arab, R. A., R. Urbanavičė, A. Jakavonytė-Akštiniienė, M. Skvarčevskaja, D. Austys, E. Briones-Vozmediano, E. Rubinat-Arnaldo ir N. Istomina. „‘We Want Our Freedom Back, That’s Our Only Need’: A Qualitative Study of Health and Social Needs among Asylum Seekers and Undocumented Migrants Crossing the Borders from Belarus to Lithuania“. *Frontiers in Public Health* 12 (2024): 1371119. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1371119>.
- Erentaitė, Rasa ir Vilana Pilinkaitė-Sotirovič. „Lyties aspektas migracijos procesuose: trečiųjų šalių piliečių situacijos Lietuvoje analizė“. *Etniškojo studijos* 1, nr. 2 (2012): 178–203.
- Freedom House. 2022. „Tajikistan Overview“. <https://freedomhouse.org/country/tajikistan/freedom-world/2022>.
- Frėjūtė-Rakauskienė, Monika. „Realai ar sukurta?: „pabėgėlių krizės“ vaizdavimas Lietuvos spaudos diskurse 2015–2017 metais“. *Informacijos mokslai* 88 (2020): 29–45.
- Frėjūtė-Rakauskienė, Monika. „‘Forced to Leave’: Aspects of Ethnic, National, and Transnational Identity of Political Migrants from Belarus after 2020“. *Information & Media* (2024). <https://www.journals.vu.lt/IM/en/article/view/39362>
- Frėjūtė-Rakauskienė, Monika, Kristina Garalytė, Kristina Šliavaitytė. *Identitetai ir sąistymasis kintančiuose geopolitiniuose kontekstuose: Migrantai iš Ukrainos, Baltarusijos ir Indijos Lietuvoje* (Vilniaus universiteto leidykla, 2026).

- Garalytė, Kristina. „Indų diasporos formavimasis Lietuvoje iš integracijos diskurso kritikos perspektyvos“. *Filosofija. Sociologija* 36, nr. 4 (2025). <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2025.36.4.3>
- Gečienė, Ingrida. „Socialinių tinklų analizė migracijos studijose“. *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 25 (2009): 130–143. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2009.2.6091>.
- Goveas, Jacinta ir Sudharshana Coomarasamy. „Why Am I Still Here? The Impact of Survivor Guilt on the Mental Health and Settlement Process of Refugee Youth“. In *Today's Youth and Mental Health: Hope, Power, and Resilience*, edited by S. Pashang, N. Khanlou ir J. Clarke (2018): 101–117. https://doi.org/10.1007/978-3-319-64838-5_6.
- Huseynova, Indrė. „Precarious Work in Lithuania: Integration Challenges into the Labour Market for Foreign-Born Citizens“. *Open Journal of Social Sciences* 12 (2024): 81–100. <https://doi.org/10.4236/jss.2024.121007>.
- International Crisis Group. *Tajikistan: The Changing Insurgent Threats*. Asia Report No. 205. Brussels, 2011.
- International Organization for Migration. „Labour Migration“. 2015.
- Jakuvečiienė, Raminta. *Lytis ir religija pabėgėlių įtraukties procesuose Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2025. <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.780>.
- Juškevičienė, Agnė. „Third-Country Nationals and Stateless Persons Learn the Language of the Host Country: What Possibilities Are Available in Lithuania?“ *International Journal of Social Science and Human Research* 6 (2023): 35–45. <https://doi.org/10.47191/ijsshr/v6-i1-06>.
- Kazlauskaitė, Ilona. „Migracija į Lietuvą studijų tikslais ir tarptautinių studentų identiteto raiška integracijos ir atskirties perspektyvoje“. *Lietuvos etnologija / Lithuanian Ethnology* 21, nr. 30 (2021): 149–172.
- Khan, Kashif H. ir Marin Ekstrom. „How Authoritarian Oppression Breeds Religious Extremism in Central Asia“. *The Diplomat*, 2024.
- Khashimov, Sher, Raushan Zhandayeva, Kymbat Nuranova ir Zhibek Aisarina. „Introducing the Central Asia Migration Tracker“. The Oxus Society for Central Asian Affairs, December 15, 2020. <https://oxussociety.org/publications/introducing-the-central-asia-migration-tracker/>
- Landes, Carissa Mary. *Legitimacy and Islamic Symbols in Contemporary Tajikistan*. Master's thesis. University of North Carolina, 2016.
- Lee, Everett S. „A Theory of Migration“. *Demography* 3, nr. 1 (1966): 47–57. <https://doi.org/10.2307/2060063>.
- Lemon, Edward ir Hélène Thibault. „Counter-Extremism, Power and Authoritarian Governance in Tajikistan“. *Central Asian Survey* 37, nr. 1 (2018): 137–159. <https://doi.org/10.1080/02634937.2017.1336155>

- Lemon, Edward. „Daesh and Tajikistan: The Regime’s (In)Security Policy“. *The RUSI Journal* 160, nr. 5 (2015): 68–76. <https://doi.org/10.1080/03071847.2015.1102550>.
- Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties. 2004, balandžio 29 d., Nr. IX-2206. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>
- LRT radijas. 2024. „LRT aktualijų studija. Kokios grėsmės Lietuvai ir kitoms Europos šalims kyla dėl islamiškojo ekstremizmo?“ LRT radijas. <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000332256/lrt-aktualiju-studija-kokios-gresmes-lietuvai-ir-kitoms-europos-salims-kyla-del-islamiskojo-ekstremizmo>
- Mackesy-Amiti, Mary Ellen, Judith A. Levy, Mahbatsho Bahromov, Jonbek Jonbekov ir Casey M. Luc. „HIV and Hepatitis C Risk among Tajik Migrant Workers Who Inject Drugs in Moscow“. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 20, nr. 11 (2023): 5937. <https://doi.org/10.3390/ijerph20115937>.
- Maslauskaitė, Aušra ir Vlada Stankūnienė. *Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos*. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija; Socialinių tyrimų institutas, 2007.
- Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino ir J. Edward Taylor. „Theories of International Migration: A Review and Appraisal“. *Population and Development Review* 19, nr. 3 (1993): 431–466. <https://doi.org/10.2307/2938462>
- Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. 2024 m. migracijos metraštis, 2024. <https://migracija.lrv.lt/public/canonical/1742276034/1275/MM%202024%20LT.pdf>.
- Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. n. d. *Dublinko procedūra: faktai ir skaičiai*. <https://migracija.lrv.lt/lt/naujienos/dublinko-procedura-faktai-ir-skaiciai/>
- Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, *IMIGRANTAI LIETUVOJE / 2025 m. lapkričio 1 d. duomenys*, n. d. <https://migracija.lrv.lt/public/canonical/1762420884/1482/imig-2025-11.pdf>.
- Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. n. d. *IMIGRANTAI LIETUVOJE / 2025 m. sausio 1 d. duomenys*. <https://migracija.lrv.lt/public/canonical/1743159930/1289/imig-2025-01.pdf>
- Noor Jehan ir Shabir Ahmad Khan. „The Russian Language and Workers from Central Asia Migrating to Russia“. *Journal of European Studies (JES)* 40, nr. 2 (2024). doi.org/10.56384/jes.v40i2.347
- Nozimova, Shahnoza. „Imagined Women: Bearing, Rearing, and Wearing the Tajik Nation“. In *Central Asian Affairs*, edited by Diana Kudaibergenova, nr. 2 (2022): 324–350. <https://doi.org/10.30965/22142290-bja10033>

- Orechova, Monika. „Immigrant Children Education as Means of Integration: The Lithuanian Case“. *Journal of Education Culture and Society* 9, nr. 2 (2018): 238–247. https://brill.com/view/journals/caa/9/2-4/article-p324_7.xml
- Pannier, Bruce, M. Kabirov, E. Lemon ir S. Swerdlow. „Tajikistan’s Descent Into Despotism“. *Majlis Podcast*. Radio Free Europe / Radio Liberty, February 23, 2025. <https://www.rferl.org/a/majlis-podcast-tajikistan-despotism/33324939.html>.
- Popławski, Marcin. „Tajikistan: Migrations as a ‘Safety Valve’“. OSW – Centre for Eastern Studies, June 5, 2024. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-06-05/tajikistan-migrations-a-safety-valve>
- Račius, Egdūnas. *Islamic Organizations in the Baltic States: Commonalities and Differences*. In *Islamic Organizations in Europe and the USA: A Multidisciplinary Perspective*, edited by Matthias Kortmann ir Kerstin Rosenow-Williams, 111–128. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013.
- Račius, Egdūnas. *Muslims in Eastern Europe*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2018.
- Račius, Egdūnas. *Musulmonai ir jų islamai*. 2-asis leid. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2016.
- Samadov, Rustam. *Masculinities of Tajik Labor Migrants: Transformations of Gender Roles and Practices in a Transnational Migration Context*. Singapore: Palgrave Macmillan/Springer, 2024. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-96-0458-6>
- Selim, Amany. „Being an Activist and Becoming a Refugee: Conflicting Subjectivities?“ Universitetet i Bergen, August 14, 2018. <https://www.uib.no/sosio/119356/amany-selim-being-activist-and-becoming-refugee-conflicting-subjectivities>.
- Shapoatov, Sayfiddin. *The Tajik Civil War: 1992–1997*. Master’s thesis. Middle East Technical University, 2004.
- Shokirova, Tahmina. *From Tajikistan to Russia and Back: Understanding Changes in Gender Relations Through the Lived Experiences of Tajik Migrant Workers in Russia*. Daktaro disertacija. Wilfrid Laurier University, 2021.
- Skučienė, Daiva, Žygmantas Poškus ir Beatričė Kazakevičiūtė. *Imigrantų iš Ukrainos ir Baltarusijos socialinė integracija Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2022. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2022.45>
- Šliauvaitė, Kristina. „‘I Thought I Left for Two Weeks’: War Related Crises and Coping Strategies in the Narratives of Female Forced Migrants from Ukraine in Lithuania“. *Filosofija. Sociologija* 35, nr. 4 (2024): 389–399. <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2024.35.4.1>
- Tadžikistano Baltijos kultūros centras. n. d. <https://lt.tbcc.lt/>

- Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. 2023. „Kvietimas į diskusiją ‘Migracija ir migrantai iš Centrinės Azijos: integracijos galimybės ir iššūkiai’“. <https://tmde.lrv.lt/lt/naujienos/kvietimas-i-diskusija-migracija-ir-migrantai-is-centrines-azijos-integracijos-galimybes-ir-issukiai/>
- Tkachuk, Anastasiia, Svitlana Kostrykina ir Tomas Janeliūnas. *Migrantų iš Ukrainos adaptacija ir integracija Lietuvoje*. Rytų Europos studijų centras, 2023. https://www.gssc.lt/wp-content/uploads/2023/11/v01_Ukrainian-report_Janeliunas_LT_A4.pdf
- Transparency International. „2023 Corruption Perceptions Index Reveals How Eastern Europe & Central Asia Grapple with Corruption Amidst Autocracy and Weak Justice Systems“. 2024. <https://www.transparency.org/en/press/2023-corruption-perceptions-index-reveals-how-eastern-europe-central-asia-grapple-with-corruption-amidst-autocracy-and-weak-justice-systems>
- Vasilevskytė, Aurelija. *Ukrainos ir Baltarusijos piliečių integracijos Lietuvoje iššūkiai iš nevyriausybių organizacijų perspektyvos*. Magistro darbas. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2023. <https://epubl.ktu.edu/object/ela-ba:185239672/index.html>
- Zverko, Natalija. „Gimtojoje šalyje atlyginimas yra 150 eurų“: nuo persekiojimo sprukęs tadžikas – apie savo verslą, lietuvių kalbą ir tautiečius, kurie renkasi Lietuvą“. LRT, 2023. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2116126/gimtojoje-salyje-atlyginimas-yra-150-euru-nuo-persekiojimo-sprukes-tadzikas-apie-savo-versla-lietuviu-kalba-ir-tautiecius-kurie-renkasi-lietuva>
- Zverko, Natalija. „Lietuvoje suimtas Tadžikijos aktyvistas – VSD rado ryšių su teroristinėmis grupuotėmis“. LRT, 2024. <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2245334/lietuvoje-suimtas-tadzikijos-aktyvistas-tevyneje-jam-gresia-mirtis>
- Žibas, Karolis ir Vija Platačiūtė. „Migrantų ir pabėgėlių integracijos politikos bei procesų vertinimas“. In *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, nr. 24 (2017): 9–24. <https://dx.doi.org/10.7220/2351-6561.23-24.1>
- Žibas, Karolis. 2014. *Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje: imigracijos kilmė ir migracijos tinklo formavimosi ypatumai*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.